

Leren van medeonderzoekers

Medeonderzoekers leren

*Dubbelparticipatief onderzoek door zwerfjongeren
en HBO-studenten*

Colofon

Auteurs: Miranda Franchimont en Lennie Haarsma
Projectleiding: Lia van Doorn

Met medewerking van:
Singelzicht, medewerkers, bewoners en
medeonderzoekers Daryll en Brian.
HU studenten Avril, Arjan, Suze en Lisette.
Anna van Deth (Movisie), Ditty Eimers (redactie) en
HU medewerkers Ellen Grootoonk (redactie) en
Dimitra Mitsionis (Lay-out).

Datum: 1 maart 2013

ISBN 9789077868003
© Hogeschool Utrecht, 2013

Bronvermelding is verplicht.
Verveelvoudigen voor eigen gebruik
of intern gebruik is toegestaan.

Inhoudsopgave

Voorwoord

Inleiding en leeswijzer

Voorwoord	3
Inleiding	4
Leeswijzer	4
1 Aanpak van de pilot	6
1.1 Uitgangspunten	6
1.2 Vormgeving onderzoek	7
1.3 Inpassing in Hogeschoolbeleid	11
2 Over participatief onderzoek	13
2.1 Vormen van participatief onderzoek	13
2.2 De participatieladder en onderzoek	13
2.3 Twee scenario's voor dubbelparticipatief onderzoek	15
2.4 Participatief onderzoek met kinderen en jongeren	17
2.5 Participatief onderzoek met zwerfjongeren	17
3 Kansen en risico's	19
3.1 Kwaliteit van onderzoek en interviews	19
3.2 Oud-bewoners	20
3.3 Medeonderzoekers	21
3.4 Studenten	23
3.5 Singelzicht	24
3.6 Hogeschool Utrecht	25
4 Handleiding dubbelparticipatief onderzoek	27
4.1 Welk doel weegt het zwaarst?	27
4.2 Fase 1: Ontwerp	27
4.3 Fase 2: Voorbereiding	29
4.4 Fase 3: Uitvoering	32
4.5 Fase 4: Verslaglegging en verspreiding resultaten	32
5 Literatuur	34
Bijlage 1	37
Randvoorwaarden en vergoedingen	37
<i>Vanuit het onderzoek</i>	37
Bijlage 2	39
Profielen en taken studenten, medeonderzoekers, projectleider	39
Bijlage 3	41
Vormen van participatie in de participatieladder	41
Bijlage 4	42
Wervingsplan medeonderzoekers	42
Bijlage 5	43
Artikel Trajectum	43
Bijlage 6	
Folder voor bewoners Singelzicht	

Voorwoord

Studenten van de Hogeschool en jongeren uit de daklozenopvang werken samen in een onderzoeksteam, om in duo's oud- bewoners te interviewen. Een mooi voorbeeld van een coproductie, waarbij studenten en jongeren gelijkwaardige interviewpartners zijn. De Utrechtse zorginstelling voor zwerfjongeren Singelzicht en de Hogeschool Utrecht gingen de samenwerking aan om met deze vorm van participatief onderzoek te experimenteren. Dubbele participatie noemen de onderzoekers het in deze handleiding. Een nog onbekende term, die toegevoegd mag worden aan het brede spectrum van participatieve projecten dat we al kenden. De komende pagina's geven een inkijkje hoe dubbelparticipatief onderzoek in de praktijk werkt. Het resultaat is een handige handleiding voor hogescholen en maatschappelijke organisaties die aan de slag willen met deze vorm van onderzoek.

Er komen steeds meer participatieve projecten. Ze bieden jongeren meer mogelijkheden om hun eigen ervaring te leren inzetten. Zo krijgen ze de kans om zichzelf te ontplooien en hun creatieve vermogens te ontdekken. Studenten hebben dezelfde weg te gaan. Uit deze aanpak is een verschuiving in het onderwijs op te maken. Studenten leren om vraaggestuurd te werken, maar hier ligt de focus op eigen kracht en talenten van hun toekomstige cliënten. Studenten en jongeren worden zich meer bewust van wat andere mensen doormaken. Hoe hebben de oud-bewoners zichzelf de afgelopen vijf jaar kunnen redden? Het doet mij denken aan de uitspraak van een meisje dat ik ooit trainde als medeonderzoeker. Ze had een achtergrond als zwerfjongere.

'Ik heb van verschillende instanties hulp gekregen. Ik ben benieuwd hoe andere jongeren daarover denken. Ik hoop eraan te kunnen bijdragen dat het beter zal gaan met jongeren. Misschien wil ik wel in de hulpverlening gaan werken, in ieder geval kijken of het wat is'.

Hieruit blijkt dat het ontdekken van het eigen pad een motivatie is om mee te doen als medeonderzoeker. Ik denk dat het gezamenlijke leereffect de winst is van dubbelparticipatief onderzoek. Studenten moeten zich verhouden tot ervaringsdeskundigheid. De kennis van de mensen waar ze straks als hulpverlener mee te maken krijgen, is gelijkwaardig aan hun eigen kennis. Daardoor worden ze gelijkwaardige partners. Ik ben benieuwd hoe studenten dat hebben ervaren. Hun medeonderzoekers krijgen de kans om zich als professionele onderzoekers te manifesteren, die door hun ervaring goed contact kunnen leggen met oud-bewoners. De samenwerking van (aankomend) professional en cliënt kan grillig verlopen. De kunst is goed af te tasten wat medeonderzoekers en studenten aankunnen.

Voor mij is dit onderzoek een mooi bewijs dat het kan: van zwerfjongere tot medeonderzoeker. De mogelijkheden voor participatie zijn voorhanden. Rest mij nog om te zeggen: doen!

Anne van Deth, auteur van 'Van zwerfjongeren tot medeonderzoeker' (MOVISIE)

Inleiding

In Nederland bieden diverse instellingen opvang en zorg aan zwerfjongeren. Hoe zou het daarna met deze jongeren gaan? En hoe kijken ze terug op hun tijd in de opvanginstelling? Dat vroegen wij, de projectleiders van dit pilotonderzoek, ons af nadat we enkele jaren onderzoek hadden gedaan in zorginstellingen voor dak- en thuisloze jongeren. Eén van die voorzieningen is het Utrechtse Singelzicht, waar jongeren tussen 17 en 23 jaar terecht kunnen.

Samen met het Kenniscentrum Sociale Innovatie (KSI) van de Hogeschool Utrecht (HU) ontwikkelden we een onderzoeksopzet om de ervaringen van oud-bewoners te achterhalen: huidige bewoners van Singelzicht gingen samen met Hogeschoolstudenten oud-bewoners interviewen.

Een spannend experiment dat veel voordelen kon opleveren:

- Betere interviews;
- Empowerment van Singelzichtbewoners door hen te trainen en als koppel met een student interviews te laten doen met oud-bewoners;
- Perspectief op de toekomst voor Singelzichtbewoners door contact met oud-bewoners;
- Meer kennis over toekomstige cliënten en groter maatschappelijk bewustzijn voor Hogeschoolstudenten;
- Ervaring met een nieuwe manier van praktijkonderzoek.

Natuurlijk waren er ook risico's. Want in feite ging het om *dubbele participatie*: van studenten en van bewoners van Singelzicht. Steeds was de vraag wanneer we moesten sturen en wanneer we studenten en medeonderzoekers konden loslaten.

Singelzicht: Opvang en zorg voor zwerfjongeren

Stichting Singelzicht biedt sinds 2005 24-uursopvang aan dak- en thuisloze jongeren van 17 tot 23 jaar in Utrecht. Er kunnen 25 jongens en meisjes terecht. Bij deze jongeren is sprake van complexe problemen. Zij krijgen niet alleen *onderdak*, maar ook *individuele hulpverlening* en *begeleiding* bij *wonen, leren en werken*. Daarnaast worden psychische problemen aangepakt. Dit alles met het doel het zwerven te stoppen. De gemiddelde verblijfsduur is twaalf maanden.

Na het verblijf kunnen jongeren doorstromen naar één van de eigen BOL-woningen (Begeleiding Op Locatie). Hierdoor zijn zij in staat om de zorg die zij in Singelzicht kregen langzaam los te laten en kan terugval in oude gewoonten voorkomen worden. Onder begeleiding van een maatschappelijk werker leren de jongeren steeds beter om te gaan met hun zelfstandigheid. Na een verblijf in een BOL-woning kunnen jongeren die dat nodig hebben, nog verder begeleid worden. Deze nazorg wordt 'Buitenzorg' genoemd, waarbij nog grotere zelfstandigheid en afbouwen van hulpverlening centraal staan. Singelzicht heeft 11 plaatsen voor BOL en een beperkt aantal voor Buitenzorg.

In deze publicatie geven we een kijkje in de keuken van het onderzoek. Hoe heeft deze methode gewerkt? Hoe kun je de dubbelparticipatieve aanpak tot een succes maken? En wat zijn beperkingen en risico's van deze aanpak?

Leeswijzer

Dit boekje is bedoeld voor Hogescholen die aan de slag willen met dubbelparticipatief onderzoek. Door onze ervaringen te delen en handvatten te geven, hopen we docenten én studenten te inspireren.

In hoofdstuk 1 beschrijven we wat we wilden bereiken en hoe we het pilotonderzoek in grote lijnen hebben opgezet. Dit hoofdstuk is interessant voor zowel docenten als studenten.

In hoofdstuk 2 bespreken we verschillende vormen van participatief onderzoek en de mogelijke inbreng van studenten en medeonderzoekers. Hoofdstuk 3 gaat over kansen en risico's van dubbelparticipatief onderzoek. We beschrijven hoe wij daar mee om zijn gegaan en hoe dat in de praktijk heeft uitgepakt. Deze twee hoofdstukken zijn vooral bedoeld als achtergrondinformatie voor docenten die dubbelparticipatief onderzoek willen opzetten.

Hoofdstuk 4, tenslotte, is een praktische handleiding voor docenten en studenten: met stappenplannen, tips en adviezen.

Over de auteurs

Lennie Haarsma en Miranda Franchimont zijn initiatiefnemers en projectleiders van 'Leren van Zwerfjongeren. Zwerfjongeren leren.' Lennie Haarsma is freelance docent op de Hogeschool Utrecht en was betrokken bij de oprichting van Singelzicht. Zij geeft intervisie aan de medewerkers van Singelzicht en voerde samen met Miranda Franchimont al enkele jaren de bewonersraadpleging voor Singelzicht uit.

Miranda Franchimont heeft zeer ruime onderzoekservaring en doet regelmatig klantervaringsonderzoek in zorg- en welzijnsinstellingen. Ze vindt het een uitdaging om medewerkers van instellingen te verbinden aan de uitkomsten van dergelijk onderzoek.

1 Aanpak van de pilot

Het onderzoeksteam. (Projectleider Lennie Haarsma staat niet op de foto).

1.1 Uitgangspunten

In de pilot 'Leren van zwerfjongeren. Zwerfjongeren leren' lag het accent niet zozeer op de inhoudelijke uitkomsten, maar op het verkennen van mogelijkheden en grenzen van dubbelparticipatief onderzoek. Het aantal interviews zou beperkt zijn: zes tot tien. We zochten continu naar een balans tussen de inhoud en de emancipatoire opbrengst van het onderzoek. Hoe methodologisch verantwoord moesten de uitkomsten zijn? En hoe konden we zorgen dat het leereffect voor studenten en bewoners zo groot mogelijk was?

Het lectoraat 'Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening' (IMD) van het Kenniscentrum Sociale Innovatie (KSI) van de Hogeschool Utrecht (HU) voerde dit onderzoek uit.

De middelen waren beperkt. Het lectoraat stelde een bescheiden aantal uren beschikbaar voor de projectleiders en een budget voor de financiering van onkosten en vergoedingen voor respondenten, medeonderzoekers en studenten. Daarnaast konden we gebruik maken van faciliteiten van Singelzicht en de Hogeschool: vergader- en gespreksruimte en opnameapparatuur. Singelzicht bood ook hulp bij het opsporen van oud-bewoners.

Uitgangspunten van het onderzoek:

- Studenten en bewoners van Singelzicht zijn medevormgever;
- Singelzicht denkt actief mee bij de werving en begeleiding van Singelzichtjongeren en Hogeschoolstudenten;
- Singelzicht ondersteunt actief het zoeken van oud-bewoners;
- Het Kenniscentrum Sociale Innovatie (Lectoraat Innovatie Maatschappelijke Dienstverlening) stelt docenten beschikbaar voor de begeleiding;
- De faculteit van de deelnemende studenten zorgt voor inhoudelijke ondersteuning en begeleiding van de studenten;

- Zes tot tien oud-bewoners van Singelzicht worden geïnterviewd: jongeren die drie tot vijf jaar geleden bij Singelzicht woonden;
- De pilot vindt plaats van september 2011 - mei 2012.

Medeonderzoekers zijn de huidige bewoners van Singelzicht in het onderzoeksteam.

De respondenten zijn de oud-bewoners van Singelzicht.

1.2 Vormgeving onderzoek

In ons onderzoek was steeds sprake van twee parallelle processen: de projectleiders begeleidden de pilot als geheel en de studenten waren verantwoordelijk voor de samenwerking met de medeonderzoekers.

Bij dubbelparticipatief onderzoek is het onmogelijk om alles strak van te voren te regelen. Dat betekent dat je vooraf heldere werkafspraken moet maken. Ook een goede werkrelatie tussen alle betrokken partijen- in dit geval de projectleiders, HU en Singelzicht- is belangrijk. De projectleiding moet de voortgang en de communicatie voortdurend in de gaten houden. In ons onderzoek was het een voordeel dat bij de start van de pilot al een werkrelatie bestond tussen de projectleiders, HU en Singelzicht.

Dubbel participatief onderzoek vraagt veel van de begeleidings-, trainings- en onderzoeksvaardigheden van de projectleiding. Je hebt een schaap met vijf poten nodig of meerdere projectleiders die elkaar scherp houden. (Zie bijlage 3 voor een functieprofiel van de projectleider.)

Ook van de studiebegeleiders wordt behoorlijk wat inzet gevraagd. Omdat het onderzoekskader tamelijk open is, hebben de studenten veel verantwoordelijkheid. Ze hebben bovendien te maken met meerdere belanghebbenden. Dat roept allerlei vragen en dilemma's op in de afstudeergroep, waarbij extra aandacht van de studiebegeleiders gewenst is.

Hoe hebben we de pilot vorm gegeven? Vooraf maakten we een globale onderzoeksopzet waarin we het doel en de (kwantitatieve) aanpak in grote lijnen vastlegden. In een stappenplan beschreven we wat er moest gebeuren:

- Werving en begeleiding van studenten;
- Werving van en contact onderhouden met medeonderzoekers;
- Opstellen van onderzoekskaders;
- Opleiden van de interviewduo's;
- Opsporen en werven van oud-bewoners;
- Ontwerpen voorgestructureerd interview;
- Opstellen van de analysemethode voor de interviews;
- Afnemen van de interviews;
- Interviews verbatim uitschrijven en analyseren;
- Opstellen rapportage inclusief conclusies en discussie
- Resultaten verspreiden en terugkoppelen aan Singelzicht.

Op de volgende pagina's werken we de afzonderlijke stappen verder uit.

'Ik wilde dit onderzoek doen, omdat ik meer wilde weten van het leven van een (ex-)zwerfjongere.'
Avril (22), student SPH

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

Werving studenten

Om studenten te werven, plaatsten we een oproep op een website van de Hogeschool. Vierdejaars studenten Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) en Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD) konden zich opgeven als belangstellende. Studenten van beide studierichtingen moeten aan het eind van hun vierde leerjaar een onderzoeksoopdracht uitvoeren. Ter voorbereiding van de selectiegesprekken vroegen we de studenten een motivatiebrief te schrijven. De selectiegesprekken werden gevoerd door de projectleiders en de manager zorg van Singelzicht. Zij kozen vier studenten die de pilot mochten uitvoeren in het kader van hun afstudeeronderzoek SPH.

'Het leek me een uitdaging om met jongeren van Singelzicht de samenwerking aan te gaan'
Arjen (24), student SPH

Twee van de vier zouden worden ingezet voor het daadwerkelijk interviewen van de oud-bewoners. De projectleiders begeleidden het groepje studenten gedurende de pilotperiode. Een van de vier studenten werd aangewezen als eerste aanspreekpunt voor de projectleiders.

Werving medeonderzoekers

Het was de taak van de studenten om medeonderzoekers te werven onder de huidige bewoners van Singelzicht. Zij maakten een plan waarin ze vaststelden hoeveel medeonderzoekers nodig waren, hoe de relatie tussen studenten en medeonderzoekers eruit moest zien, wat de taakverdeling was en hoe ze zouden gaan werven (zie bijlage 4). Ook stelden ze een profiel op van de medeonderzoekers (zie bijlage 2) en een leidraad voor intake en selectie. Verder bedachten ze wat te doen bij te veel of te weinig animo. De werving werd getrapt aangepakt. Eerst informeerden de studenten de medewerkers van Singelzicht.

'Ik wilde meedoen, omdat ik wilde weten hoe het met Singelzichtbewoners gaat na hun verblijf.'
Brian (19), medeonderzoeker

Ze vroegen hen om tips bij de werving. Daarna aten ze een keer mee met de bewoners en gaven aansluitend een presentatie, waarbij ze een flyer uitdeelden over het onderzoek. De bewoners werden uitgenodigd om mee te gaan interviewen.

Bewoners op straat aanspreken, binnenlopen bij Singelzicht en een praatje maken bleek in de praktijk de beste manier om potentiële belangstellenden te vinden en vast te houden.

Tijdens de pilot verliepen alle contacten met de medeonderzoekers via de studenten. Om de verantwoordelijkheid bij de studenten te houden, kenden alleen de studenten de namen en andere contactgegevens van de medeonderzoekers. De projectleiders konden hen niet zelf bereiken.

Opstellen onderzoekskaders

In de globale onderzoeksopzet was vastgelegd dat we vooraf afspraken zouden maken over vergoedingen voor de deelnemers (studenten, medeonderzoekers en oud-bewoners). De vergoedingen werden vastgesteld door de projectleiders.

Om vertrouwen te winnen en duidelijkheid te creëren stelden we ook ethische regels op. Bijvoorbeeld over tijd en plaats van de interviews, over hoe om te gaan met de privacy van bewoners en (ex-)medewerkers van Singelzicht en over de veiligheid van de interviewers. Als projectleiders vonden we zo'n helder kader belangrijk: van daaruit konden we ruimte bieden voor participatie. Wij gaven een voorzet voor de ethische regels, die de studenten in hun eigen woorden verder uitwerkten en voorlegden aan de medeonderzoekers. Daarna zijn de regels definitief vastgesteld.

Ethische regels (voorstel en besluit projectleider, advies van studenten en medeonderzoekers)

Bij interviewen horen ook regels: de zogenaamde ethische aspecten die ter bescherming van geïnterviewde en interviewers zijn opgesteld.

1. Gegevens uit het onderzoek

- ☐ Ter bescherming van geïnterviewden worden gegevens anoniem verwerkt zodat niet te zien is wat bij welke oud-bewoner hoort. Als interviewer praat je niet met anderen over de inhoud van het onderzoek; je mag wel vertellen hoe je het vond en of het lukte.
- ☐ Er mogen geen adresgegevens gepubliceerd worden. Op de interviewlijst wordt een code gebruikt. De eerste twee letters van de voornaam, de eerste twee letters van de achternaam en de laatste twee cijfers van het geboortejaar.
- ☐ De echte naam van de geïnterviewde mag niet bij het interview te vinden zijn. De opgenomen interviews staan afzonderlijk van elkaar op een laptop.

2. Emoties van medeonderzoekers en anonimiteit Singelzichtmedewerkers

Het interviewen kan bij de student en zeker ook bij de medeonderzoeker emoties oproepen. Als medeonderzoeker kun je dit met je mentor van Singelzicht en met de studenten of projectleiders delen. Als student kun je dit delen met je medeonderzoeker of met de projectleiders.

Tijdens het interview spreek je niet over individuele hulpverleners van Singelzicht.

3. Toestemming van en informatie voor geïnterviewde

De geïnterviewde moet vooraf toestemming geven voor het opnemen van het interview.

De interviewers hebben een lijst bij zich met namen en telefoonnummers van de in de woonplaats van de oud-bewoner relevante hulp- en dienstverleners, waaronder crisisdiensten. Indien nodig verstrekken de interviewers naam en telefoonnummer van een instantie waar de oud-bewoner terecht kan met problemen of vragen. De interviewers leggen aan de respondent uit waarom zij dit zo doen.

4. Overige regels

- ☐ De interviews worden overdag gehouden (bij daglicht);
- ☐ De student en de medeonderzoeker zijn allebei aanwezig;
- ☐ Bij voorkeur vindt het interview plaats bij de oud-bewoner thuis of op een gezamenlijk gekozen plek;
- ☐ Als een van de interviewers of de oud-bewoner niet aanspreekbaar is, gaat het interview niet door;
- ☐ Na afloop praten student en medeonderzoeker even na en bellen kort met een van de projectleiders.

Training interviewduo's

De interviewers (studenten en medeonderzoekers) kregen twee keer een training van elk 2-3 uur, verzorgd door de projectleiders. In de training kwamen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Kennismaking met projectleiders, studenten en medeonderzoekers;
- Doel en opzet van het onderzoek;
- Wederzijdse verwachtingen (van projectleiders, studenten en medeonderzoekers);
- Ethische regels;
- Informatie voor geïnterviewden;
- Inhoud van het interview;
- Oefenen met interviewen (kennismaking, interviewvragen, opnemen, afsluiten).

Aan het eind van de tweede trainingsmiddag stelden we de interviewkoppels samen. We werkten met vaste koppels, zodat de interviewers aan hun maatje konden wennen en op elkaar ingespeeld raakten. De studenten en medeonderzoekers mochten hun voorkeur uitspreken. De voorkeuren van studenten en medeonderzoekers sloten goed bij elkaar aan.

Programma trainingsbijeenkomst

Dagdeel 1 (2-3 uur)

- ☐ Kennismaking studenten, medeonderzoekers en projectleiders;
- ☐ Doel en opzet onderzoek;
- ☐ Verwachtingen studenten en medeonderzoekers;
- ☐ Interviewvaardigheden theorie: luisteren, samenvatten, doorvragen;
- ☐ Inventariseren: welke kwaliteiten hebben we met elkaar? Wat willen studenten en medeonderzoekers leren?
- ☐ Inbreng van studenten en medeonderzoekers (bijv. samen bedenken van interviewvragen, becomingmentariëren ethische regels, reageren op de voorwaarden);
- ☐ Afsluiting met vooruitblik op tweede trainingsmiddag en huiswerkopdracht: kijk op tv naar interviews. Wat vind je goed en niet goed?

Dagdeel 2 (2-3 uur)

- ☐ Introductie;
- ☐ Bespreken huiswerkopdracht: wie vind je goede interviewers en wie niet?
- ☐ Hoe introduceer je jezelf in een interview: inventariseren en in koppels oefenen;
- ☐ Rollen van student en medeonderzoeker tijdens het interview benoemen en oefenen in diverse samenstellingen, incl. observant;
- ☐ Ethische regels bespreken;
- ☐ Oefenen van het interview (bij voorkeur met de definitieve interviewvragen en mét de opnameapparatuur) in diverse samenstellingen;
- ☐ Interviewkoppels maken aan de hand van met elkaar opgestelde criteria ;
- ☐ Praktische afspraken maken, waaronder declaratieformulier, 1e interviewafspraken, terugkombijeenkomst, contactgegevens uitwisselen tussen student en medeonderzoeker;
- ☐ Vragenronde.

Werving oud-bewoners

De studenten namen het opsporen en werven van oud-bewoners voor hun rekening. De projectleiders gaven alleen de kaders aan (werf zes tot tien oud-bewoners die minimaal drie en maximaal vijf jaar geleden voor het laatst gebruik maakten van de diensten van Singelzicht).

De studenten hadden van Singelzicht de namen gekregen van alle 112 bewoners die tussen 2006 en 2008 vertrokken waren. Op verschillende manieren probeerden ze contact met hen te leggen:

- via internet: e-mail, Hyves, Facebook, Twitter;
- via contacten van de medeonderzoekers en van medewerkers van Singelzicht;
- door een oproep te plaatsen op de website en in de nieuwsbrief van Singelzicht.

Van de 112 oud-bewoners zijn er zeven geïnterviewd.

Ontwerp interview

De uitgangspunten van de interviews en de hoofdthema's waren geformuleerd door de projectleiders. Studenten en medeonderzoekers konden op basis hiervan een concreet interviewformat opstellen. Omdat de studenten in tijdnood kwamen, hebben de projectleiders de definitieve interviewvragen vastgesteld. De interviewers hadden de vrijheid om tijdens een interview de volgorde van de vragen te wijzigen of een tussenvraag te stellen.

Keuze van de analysemethode van de interviews

De studenten bepaalden vooraf op welke manier ze hun interviews zouden coderen en analyseren. Coderen houdt in dat de letterlijk uitgewerkte tekst op een bepaalde manier wordt opgedeeld in fragmenten. Welke wijze van coderen het best past, hangt af van het doel van het onderzoek. Coderen is zeer arbeidsintensief en het is raadzaam als twee personen dezelfde tekst coderen. Een tijdig besluit over de wijze van coderen helpt bij de planning van het onderzoek.

'Ik wilde meedoen omdat ik benieuwd was, wat oud-bewoners hebben bereikt in hun leven.'
Daryll (18), medeonderzoeker

Afnemen interviews

De studenten maakten in overleg met de medeonderzoekers de afspraken voor de interviews. Samen met de oud-bewoners kozen ze een locatie. De dag voor het interview herinnerde de student zijn medeonderzoeker aan de afspraak, meestal via een sms. De volgende dag haalde de student de medeonderzoeker op bij Singelzicht. Samen reisden ze naar het interview. Na afloop van het interview praatten de interviewers kort na en belden ze een van de projectleiders om te bespreken hoe het was gegaan.

Analyse interviews

Alle interviews zijn – na instemming van de oud-bewoners - op band opgenomen. De opnames zijn letterlijk (verbatim) uitgewerkt: niet door de interviewers zelf, maar door de twee andere studenten van de onderzoeksgroep. We kozen daarvoor omdat dit de mogelijkheid bood om de interviewduo's onafhankelijke feedback te geven voor de vervolginterviews. De twee studenten deelden de uitgeschreven interviews op in fragmenten, die op de tevoren vastgestelde wijze werden gecodeerd.

Rapportage

De studenten schreven op basis van hun onderzoeksvoorstel een onderzoeksrapport met conclusies en discussievragen. Richtinggevend voor de rapportage waren de vastgestelde hoofd- en deelvragen en de eisen die de opleiding stelt aan het afstudeeronderzoek.

Verspreiding resultaten

Naast een afstudeerscriptie maakten de studenten een folder voor de huidige bewoners van Singelzicht. Daarin geven ze een beeld van de geïnterviewde oud-bewoners en het onderzoeksteam. De folder is bedoeld om bewoners een blik op de toekomst te geven. (zie bijlage 6.)

1.3 Inpassing in Hogeschoolbeleid

Participatief onderzoek is op verschillende manieren inzetbaar binnen de Hogeschool en het Kenniscentrum Sociale Innovatie. Ten eerste sluit het aan bij de ambitie van de Hogeschool om praktijkgericht onderzoek uit te voeren in de regio dat enerzijds bijdraagt aan innovatie in het werkveld en anderzijds bijdraagt aan onderwijsvernieuwing en studenten in staat stelt te participeren. Ten tweede sluit het aan bij de ambitie van de HU om excellentietrajecten vorm te gaan geven. Andere mogelijkheden zijn:

- Longitudinaal oppakken, waarbij telkens een volgend ontslagcohort van steeds dezelfde zorgorganisatie wordt benaderd met dezelfde onderzoeksvraag;
- Inzetten van verschillende groepjes studenten in verschillende fasen van het onderzoek;
- Het analyseren van bestaand onderzoeksmateriaal met verschillende onderzoeksvragen en eventueel aanvullend (participatief) onderzoek;

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

- Andere leeropdrachten uitvoeren, bijvoorbeeld een schrijfoopdracht, op basis van bestaand onderzoeksmateriaal;
- Projectmatig aanpakken, waarbij het primaire doel is dat studenten in aanraking komen met ervaringsdeskundigheid.

2 Over participatief onderzoek

In dit hoofdstuk behandelen we verschillende typen participatief onderzoek. We gaan uitgebreid in op de inbreng van studenten en medeonderzoekers. Geef je ze veel of weinig ruimte voor participatie? Het is belangrijk om hier van te voren goed over na te denken. We bespreken in dit hoofdstuk ook recent Nederlandstalig participatief onderzoek met kinderen en jongeren en sluiten af met enkele Nederlandse initiatieven met zwerfjongeren.

2.1 Vormen van participatief onderzoek

Onder participatief onderzoek verstaan we empirisch onderzoek waarin betrokkenen (*stakeholders*) deelnemen als medeonderzoeker (*co-researcher*). Hoe groot de inbreng van medeonderzoekers is, verschilt sterk per onderzoek. Net als de onderzoeksfase(n) waarin zij als medeonderzoeker optreden. Smaling (2009) onderscheidt twee hoofdtypen: kennisgericht participatief onderzoek en praktijkgericht participatief onderzoek. Kennisgericht participatief onderzoek heeft tot doel om verschijnselen te beschrijven en/of te verklaren. Smaling noemt twee stromingen van kennisgericht participatief onderzoek: coöperatief en heuristisch onderzoek. Bij coöperatief onderzoek ligt het accent op het integreren van verschillende kennisvormen. Bij heuristisch onderzoek gaat het om het ontdekken van de betekenis van diepere persoonlijke ervaringen.

Praktijkgericht participatief onderzoek is er op gericht het beleid of de praktijk te beïnvloeden. Net als kennisgericht participatief onderzoek valt het uiteen in twee stromingen. De eerste stroming wordt gekenmerkt door een losse relatie tussen onderzoek en verandering van beleid of praktijk. Dit type onderzoek moet vooral aanwijzingen voor verbetering opleveren. In de tweede stroming is een veel nauwer verband met beleids- en praktijkverbetering. Evaluatieonderzoek en handelingsonderzoek zijn voorbeelden van dit laatste type.

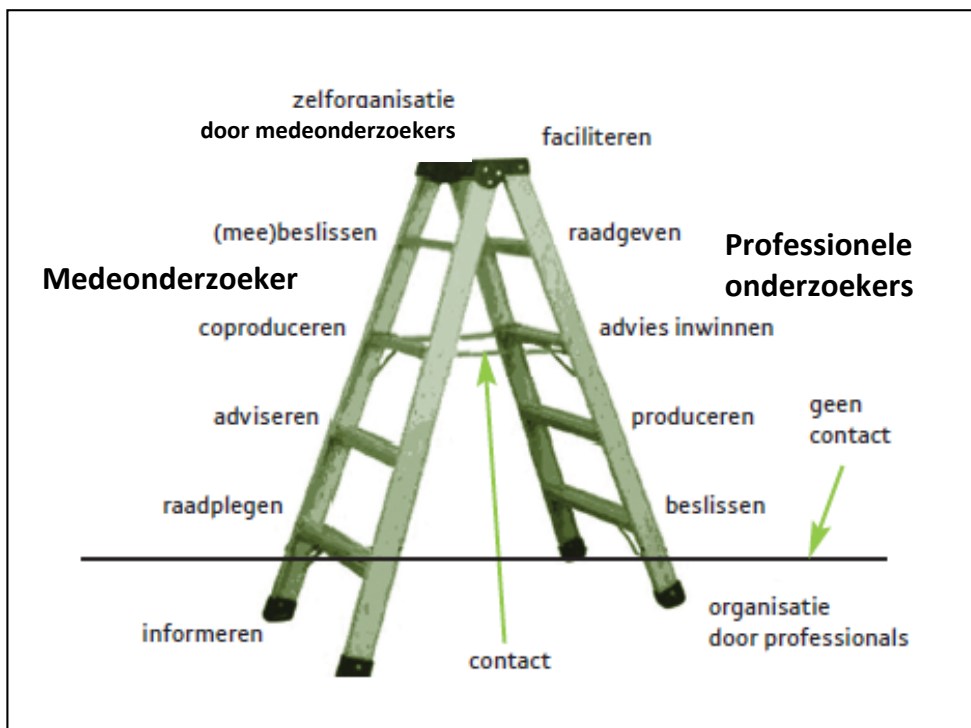
2.2 De participatieladder en onderzoek

Edelenbos en Monnikhof (1998) hebben een participatieladder opgesteld voor vormen van burgerparticipatie. Deze ladder is ook te gebruiken voor de inbreng van medeonderzoekers in onderzoek. De participatieladder kent zes treden:

1. Informeren
2. Raadplegen
3. Adviseren
4. Coproduceren
5. Meebeslissen
6. Zelfbeheer

De inbreng van de medeonderzoekers (participanten) en de rol van de professionals worden weergegeven in het figuur op pagina 14 (Dorpsfemme, 2012 en F. Heythekker, 2011). In bijlage 3 zijn de verschillende vormen van participatie verder uitgewerkt.

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

(bron: Dorpsfemme, 2012 en F. Heythekker, 2011)

In onze aanpak was sprake van **dubbele participatie**: van studenten én medeonderzoekers. Onderstaande tabel geeft per onderzoeksonderdeel weer welke participatiegraad van toepassing is op de studenten (ten opzichte van de projectleiders) en de medeonderzoekers (ten opzichte van de studenten).

Onderdeel	Participatiegraad studenten						Participatiegraad medeonderzoekers					
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
Werven en begeleiden studenten	X						n.v.t.					
Werven van en contact onderhouden met medeonderzoekers						X	n.v.t.					
Opstellen kaders onderzoek: - randvoorwaarden incl. vergoedingen - ethische regels	X		X				X	X				
Opleiden interviewduo's		X					X					
Zoeken en vinden van oud-bewoners						X						
Ontwerpen voorgestructureerd interview					X			X				
Uitwerken analysemethode interviews					X		X					
Afnemen interviews						X				X		
Uitwerken en analyse interviews						X	X					
Opstellen rapportage incl. conclusies en discussie						X	X					
1=Informeren; 2=Raadplegen; 3=Adviseren; 4=Coproduceren; 5=Meebeslissen; 6=Zelfbeheer												

De participatiegraad van de studenten was iets groter dan de participatiegraad van de medeonderzoekers. De participatie was het grootst bij het interviewen: daar waren de studenten geheel zelf verantwoordelijk voor. Uitdrukkelijk kozen we ervoor de studenten en medeonderzoekers maar heel beperkt inbreng te geven in de vergoedingen en ethische regels. Dat geldt ook voor de interviewtraining, die door de projectleiders werd verzorgd. Hiermee wilden we studenten en medeonderzoekers heldere richtlijnen meegeven en een zo gelijkwaardig mogelijke uitgangspositie verschaffen. Dat zou de samenwerking in de duo's versterken, empowerment bij de medeonderzoekers bevorderen en ook de kwaliteit van de interviews ten goede komen.

2.3 Twee scenario's voor dubbelparticipatief onderzoek

Bij participatief onderzoek heb je te maken met een spanningsveld tussen het op wetenschappelijk verantwoorde wijze verzamelen van gegevens en het emancipatorische karakter van het onderzoek. Hieronder bespreken we twee scenario's die de uitersten laten zien. In het eerste scenario staat het wetenschappelijke perspectief voorop. De emancipatoire effecten zijn beperkt. In het tweede scenario is het emancipatorische effect juist het hoofddoel. Er ligt minder nadruk op het op wetenschappelijke wijze van verzamelen van kennis.

Het eerste scenario biedt heel weinig ruimte voor participatie van studenten en medeonderzoekers. Het tweede geeft juist heel veel ruimte voor participatie. Het ene scenario is niet beter dan het andere. Wel verschillen de resultaten en de randvoorwaarden (tijd, geld, ureninzet van projectleiders en studiebegeleiding). Bovendien vragen beide scenario's andere kwaliteiten van de onderzoekers.

Als uitgangspunt nemen we hier een onderzoek in opdracht van een externe partij (zorg- of welzijnsinstelling, overheidsorganisatie). In beide scenario's zal vooraf tussen opdrachtgever, kenniscentrum en opleiding vastgesteld moeten worden wat het beoogde (globale) doel is. Hiermee is de minimale of maximale participatiegraad bepaald. Kortom: het is de opdrachtgever die in overleg met de projectleider(s) de participatiegraad begrenst.

Het is belangrijk dat er wederkerigheid is tussen studenten en medeonderzoekers. Om de wederkerigheid te versterken raden we aan om hun inbreng bij het vaststellen van de vergoedingen, de ethische regels en de training te beperken (hoogstens adviseren). Want, zoals Lauwers en Vanderstede (2009) stellen: er blijft een machtsverschil tussen de volwassen onderzoekers enerzijds en studenten en medeonderzoekers anderzijds. We adviseren voor externe opdrachtgevers altijd twee rapportages te maken: een rapportage door de studenten in het kader van hun studieopdracht en een formele rapportage door de projectleiders. Uiteraard kan de studentenrapportage een opstap zijn voor de formele rapportage aan de opdrachtgever. Hoe groter de inbreng van studenten en medeonderzoekers, hoe meer de projectleiders én de studenten in staat moeten zijn zaken uit handen te geven. Dat biedt kansen op onverwachte inbreng en perspectieven, maar het vraagt ook veel flexibiliteit en planningsvaardigheden van studenten, project- en studiebegeleiders.

Het minst participatieve scenario

In het minst participatieve scenario krijgt de methodologische kant het hoofdaccent. De opdrachtgever en het kenniscentrum bepalen in feite alles. De studenten en medeonderzoekers nemen alleen de interviews voor hun rekening. Eventueel kunnen zij die wel zelf plannen en uitwerken, volgens een vastgesteld stramen. De emancipatoire effecten op studenten en medeonderzoekers zijn beperkt.

Het meest participatieve scenario

Hierin geef je studenten en medeonderzoekers veel inbreng. Dit kan leiden tot een methodologisch minder strakke aanpak. Emancipatorisch biedt dit scenario juist veel kansen voor studenten en medeonderzoekers. Stem de inbreng, taken en verantwoordelijkheden van de medeonderzoekers af op hun mogelijkheden. Overvragen kan onzekerheid oproepen bij potentiële medeonderzoekers. Een passende participatie-

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

graad, door bijvoorbeeld concrete inbreng op enkele onderdelen te vragen, kan hen juist verleiden deel te nemen en hun zelfbeeld te versterken.

Zo komen we tot een onderzoek waarbij de studenten zelfbeheer hebben over vrijwel alle onderdelen. De medeonderzoekers worden in elk geval geraadpleegd. Waar dat mogelijk is adviseren ze of beslissen ze mee. Bij de uitvoering van de interviews is de inbreng van studenten en medeonderzoekers gelijk.

Schematisch uitgedrukt, zien de twee scenario's er zo uit:

Onderdeel	Scenario 1 Minimale participatie (1=geen tot 6=volledig)		Scenario 1 Maximale participatie (1=geen tot 6=volledig)	
	studenten	Mede- onderzoe- kers	studenten	Mede- onderzoe- kers
Ontwerp				
Overwegingen en besluiten vooraf:				
- participatiegraad	1	1	1	1
- projectdoelen	1	1	3	3
- theoretisch kader / vraagstelling	1	1	6	3
- taakverdeling	1	1	6	3
- projectplan	1	1	6	3
- tijdsplanning	1	1	6	3
Vorbereiding				
Werven en begeleiden Hogeschool studenten	1	1	1	n.v.t.
Werven van en contact onderhouden met medeonderzoekers	1	1	6	n.v.t.
Opstellen kaders onderzoek:				
- randvoorwaarden incl. vergoedingen	1	1	2	2
- ethische regels	1	1	3	3
Zoeken en vinden van respondenten	1	1	6	6
Ontwerpen voorgestructureerd interview	1	1	6	6
Opleiden interviewduo's	1	1	3	2
Uitwerken analysemethode interviews	1	1	6	5
Uitvoering				
Plannen en afnemen interviews	6	6	6	6
Verslaglegging en verspreiding resultaten				
Uitwerken en analyse interviews	1	1	6	4
Opstellen rapportage incl. conclusies en discussie en verspreiden van de resulta- ten	1 / 6 ¹	1	6	4
<i>1=Informeren; 2=Raadplegen; 3=Adviseren; 4=Coproduceren; 5=Meebeslissen; 6=Zelfbeheer</i>				

¹ De studenten verzorgen de rapportage in het kader van hun eindopdracht. De projectleiders verzorgen de eindrapportage aan de opdrachtgever.

2.4 Participatief onderzoek met kinderen en jongeren

'Het is zeker leerzaam om mee te doen aan zo'n onderzoek en je verdient er ook een centje mee. Het is dubbel handig want je steekt er iets van op en je helpt er ook een ander mee.'

Daryll (18), medeonderzoeker

Participatief onderzoek met kinderen en jongeren als medeonderzoekers wordt vooral gedaan in Nederland, België en het Verenigd Koninkrijk (Lauwers en Vanderstede, 2009; Winter en Kroneman, 2003).

Winter en Kroneman (2003) stellen dat participatief onderzoek de levensomstandigheden van de doelgroep kan verbeteren en zorgt voor empowerment van kwetsbare groepen. Ze beschrijven diverse participatieve onderzoeken met kinderen en jongeren, zowel in- als buiten Nederland, en besteden ruim aandacht aan de mogelijkheden en grenzen van participatief jeugdonderzoek. Ook de ethische aspecten komen aan bod. Baerveldt (in: De Winter e.a., 2003) geeft tips voor het verhogen van de betrouwbaarheid en de representativiteit van de onderzoeksgroep.

Lauwers en Vanderstede (2009) van het onderzoekscentrum Kind & Samenleving geven een overzicht van onderzoek waarin kinderen als medeonderzoeker worden ingezet. Volgens de auteurs kan dit type onderzoek meerwaarde hebben op persoonlijk, sociaal maatschappelijk en onderzoeksmatig vlak. Maar de auteurs zien ook risico's: lagere validiteit van de uitkomsten; lagere generaliseerbaarheid; minder betrouwbare resultaten en hoge kosten (veel tijd, arbeid en middelen). In hoofdstuk 3 vertellen we hoe we in de pilot zijn omgegaan met kansen en risico's die in de literatuur worden genoemd.

In Nederland doet Stichting Alexander al vanaf 1993 participatief jeugd- en jongerenonderzoek. Deze stichting stimuleert empowerment van jongeren en streeft naar een zinvolle, duurzame invloed van jongeren op beleid en praktijk. Stichting Alexander zet zich in op vele terreinen: zorg, onderwijs, gezondheid, arbeid en kunst & cultuur. Zo heeft de stichting samen met het Verwey-Jonker Instituut de *Toolkit Jeugdparticipatie* ontwikkeld. Aanvankelijk ontwikkelde Stichting Alexander een methode waarbij opgeleide jongeren hun eigen leefwereld onderzochten. Later richtte de stichting zich op participatieve onderzoeksmethoden die tot doel hebben de omgeving te beïnvloeden (De Winter e.a., 2003). De *Flying Teams* zijn een voorbeeld van het laatste type onderzoek. Deze teams, steeds bestaand uit drie jongeren, denken met vrijwilligersorganisaties mee hoe zij jongeren beter kunnen bereiken (Wiebing in: De Winter e.a., 2003).

2.5 Participatief onderzoek met zwervjongeren

De laatste tien jaar zijn in Nederland verschillende initiatieven genomen om (ex-)zwervjongeren te betrekken bij het doen van onderzoek. We beschrijven enkele projecten in het kort:

- PAJA / Young Voices
- U-2B Heard!
- Combating Youth Homelessness

PAJA / Young Voices

PAJA staat voor Participatie Audit (zwerv)Jongeren Amsterdam en is een initiatief van de Volksbond, een Amsterdamse organisatie voor dak- en thuislozen. PAJA is een vernieuwende vorm van cliëntenparticipatie en beoordeling. De Volksbond wilde gebruikers hun eigen voorziening laten 'keuren'. Samen met het

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

Verwey-Jonker Instituut en Het Projektenburo te Amsterdam ontwikkelde de bond, de PAJA methode. Deze wordt gefinancierd door de gemeente Amsterdam. De keuring ligt geheel in handen van goed opgeleide jongeren: ze ondervragen gebruikers, keuren de voorziening en doen voorstellen voor veranderingen. De jongeren doen dit in overleg met de voorziening.

Behalve niet-vrijblijvend keuren, wil PAJA vooral ook iets extra's bieden aan de jongeren: empowerment en het versterken van hun sociale netwerk. Voor PAJA is een twaalfstappenplan uitgewerkt (Mak e.a., 2009). Voor de ontwikkeling van PAJA werd een groep jongeren uit de pilotinstellingen geselecteerd. Deze groep noemde zichzelf *Young Voices*. De groep werd in de pilots ondersteund door het Verwey-Jonker Instituut en het Projektenburo.

U-2B Heard!

U-2B Heard! is een cliëntenplatform voor en door (ex)dak- en thuisloze jongeren in de gemeente Utrecht. U-2B Heard! geeft gevraagd en ongevraagd advies aan de gemeente en instellingen voor maatschappelijke opvang in Utrecht. Zo beheert het platform een sociale kaart op de website en is het betrokken bij een project van de gemeente, Hogeschool Utrecht en het Nibud over omgaan met geld. www.u-2bheard.nl

Combating Youth Homelessness (CYH)

CYH was een internationaal onderzoek naar dakloosheid in Nederland, Engeland, Portugal en Tsjechië, waarbij goed getrainde (ex-)zwerfjongeren optraden als medeonderzoekers. In Nederland heeft Movisie dit onderzoek uitgevoerd. Vijftig jongeren werden geïnterviewd. Het onderzoek liep van 2008 tot 2011. Het moest niet alleen inzicht opleveren in de levensloop van zwerfjongeren, maar ook achterhalen hoe verschillende werkmethodes bijdragen aan empowerment van de medeonderzoekers.

Movisie publiceerde diverse (internationale) artikelen en rapporten over de inhoudelijke uitkomsten van dit onderzoek. Het werken met zwerfjongeren als medeonderzoekers is uitgebreid beschreven in een apart rapport (van Deth, 2010). Praktische documenten staan op www.movisie.nl/internationaal.

We hebben dankbaar gebruik gemaakt van de ervaringen van CYH. Wel zijn er wezenlijke verschillen tussen onze aanpak en die van CYH: bij CYH interviewden medeonderzoekers in hun eentje ex-zwerfjongeren. Zij werden aangestuurd door de onderzoekers. In ons onderzoek was de aansturing van de medeonderzoekers in handen van de studenten. Anders dan CYH was ons onderzoek niet gebonden aan internationaal gemaakte afspraken. Daardoor konden we de teugels soms iets makkelijker laten vieren.

3 Kansen en risico's

In dit hoofdstuk vertellen we hoe we zijn omgegaan met kansen en bedreigingen die in de literatuur over participatief onderzoek worden genoemd.² We beschrijven per onderdeel hoe we te werk gingen. Op basis van interviews met studenten, medeonderzoekers en hun mentoren, achterhaalden we hoe dit in de praktijk heeft uitgepakt. Ook opmerkingen van de studiebegeleiders en onze eigen observaties zijn hierin verwerkt.

3.1 Kwaliteit van onderzoek en interviews

Kansen

In potentie heeft een participatieve aanpak meerwaarde voor de kwaliteit van onderzoek.³ Zo kan participatie van *peers* van de respondenten leiden tot een hogere geldigheid van de uitkomsten. Dat komt omdat *peer-to-peer*-contact nieuwe informatie oplevert: het is bekend dat mensen meer vertellen als ze door *peers* worden geïnterviewd.

Een tweede voordeel is dat *peers* makkelijker contact leggen met leeftijdgenoten. Daardoor kunnen moeilijk toegankelijke groepen beter worden bereikt. Ook is te verwachten dat de uitkomsten betrouwbaarder zijn door de gelijkwaardigheid van medeonderzoekers en respondenten.

Risico's

Omdat de interviewers minder ervaren zijn, is de kans op systematische fouten en verkeerde interpretaties groter. Dit probeerden we te ondervangen door samen te werken met studenten: zij hadden al de nodige interviewvaardigheden en konden de medeonderzoekers ondersteunen. In de interviewtraining besteedden we veel aandacht aan interviewtechnieken. Door elk interview te laten nabespreken door de interviewers, konden medeonderzoekers en studenten hun vaardigheden tijdens het onderzoek verder bijspijkeren.

We lieten de interviews analyseren door studenten die niet zelf geïnterviewd hadden, zodat de beeldvorming van de interviewers de analyse niet zou beïnvloeden. Het was de bedoeling dat één student de analyses van meerdere koppels maakte en de interviewers ook feedback gaf, voor zover mogelijk en zinvol.

Juist bij *peers* kunnen respondenten geneigd zijn om sociaal wenselijk te antwoorden. We probeerden dit enigszins bij te sturen door dit risico vooraf te benoemen.

Respondenten zouden eerder bang kunnen zijn dat hun informatie wordt misbruikt. Misschien wil een bepaalde groep oud-bewoners juist niet meewerken aan het onderzoek als ze door *peers* worden benaderd. Daarom reikten we de studenten zoekmethoden met een breed bereik aan. Overigens was de selectiviteit van de respons ook onderdeel van de vraagstelling.

Iets anders waar je rekening mee moet houden is dat mensen hun successen graag aan zichzelf toeschrijven en hun falen aan 'de instanties'. Het was goed denkbaar dat oud-bewoners van Singelzicht ook zo zouden redeneren: wie geslaagd is, klopt zichzelf op de borst en wie zich mislukt voelt, wijst naar Singelzicht. De studenten moesten zich hiervan bewust zijn bij de interpretatie van de interviews.

De kosten van dit type onderzoek zijn hoog. De doorlooptijd is relatief lang en er zijn veel overleg-, trainings- en ondersteuningsuren nodig. Ook is de kans op uitloop reëel, zeker als de participatiegraad hoog is. Het risico op uitval, vooral van medeonderzoekers, probeerden we te beperken door te kiezen voor resultaatbeloning: een bedrag per afgerond interview.

---

² Lauwers en Vanderstede, 2009; de Winter en Kroneman, 2003; Goderie en van Gelder, 2003; Onderzoekscentrum Kind en Samenleving, 2009.

³ Lauwers en Vanderstede, 2009, blz. 7-8.

Zo pakte het uit

De wereld van daklozen is klein en we hadden bij het opsporen en werven van oud-bewoners beter gebruik kunnen maken van het netwerk van de medeonderzoekers. Dat werd pas achteraf duidelijk, waardoor we deze mogelijkheid niet hebben benut.

De combinatie van student en ervaringsdeskundige medeonderzoeker kwam de kwaliteit van de interviews ten goede:

- Het samen doen gaf rust, zowel vooraf (gedeelde verantwoordelijkheid) als tijdens het interview (elkaar aanvullen). Rust is de basis voor een goed interview.
- Door het praatje bij binnenkomst - voorafgaand aan elk interview - en het napraten achteraf, kregen de interviews een relaxte start en afronding. Vooral de ontspannen start zorgde dat de interviews sneller de diepte in gingen.
- Ook de combinatie van een medeonderzoeker (die de wereld van de dakloosheid kent) en een student (die weet hoe hij moet interviewen), zorgde voor diepgang. Doordat de medeonderzoekers de achtergrond van oud-bewoners kenden én wisten hoe het toegaat op Singelzicht, konden ze zich goed inleven. Daardoor voelden oud-bewoners zich erkend en was er snel een open gesprek. De kennis en het inlevingsvermogen van de medeonderzoekers zorgden ook dat ze beter doorvroegen. Kortom: dit kwam de interviewkwaliteit ten goede. De studenten bewaakten het interviewschema en de interviewtechnieken. Dat gaf de respondenten het vertrouwen dat de resultaten zorgvuldig verwerkt zouden worden.
- De medeonderzoekers hadden eerder enige argwaan bij wat oud-bewoners vertelden, met name over gevoelige onderwerpen als drugsgebruik en schulden. Medeonderzoekers zagen eerder dan studenten of een oud-bewoner drugs gebruikte. In hoeverre dit een voor- of nadeel is, is de vraag. (Terzijde: soms werd de bandopname stilgezet en werd dit vermoeden uitgesproken. Onduidelijk is wat het effect hiervan was op de rest van het interview).
- De uitkomsten van de interviews waren meer valide omdat de interviewers als duo opereerden: twee horen meer dan één en vragen eerder door.

De analyses zijn, zoals gepland, uitgevoerd door een student die zelf niet had geïnterviewd. Volgens de studenten kwam dit de objectiviteit van de analyses ten goede. Van feedback geven is het niet gekomen: daarvoor was de tijd tussen de interviews te kort. De evaluatie na elk interview - door het studentenkoppel zelf en samen met de projectleider - leverde wel feedback op die in het volgende interview kon worden gebruikt.

Het interpreteren van de gegevens was geen eenvoudige klus. Het was de bedoeling om de uitkomsten te plaatsen in de context van de persoonlijke ontwikkeling van probleemjongeren. Dat is maar beperkt gebeurd. Een goede interpretatie vraagt om enige distantie, zeker wanneer het gaat om probleemjongeren. Achteraf vragen we ons af in hoeverre je dit van studenten - leeftijdgenoten van oud-bewoners - kan verwachten. We raden een separate rapportage door projectleiders aan, naast een rapportage door studenten. De projectleiders kunnen een meer genuanceerde afweging maken van de uitspraken van oud-bewoners.

3.2 Oud-bewoners

In de literatuur is weinig te vinden over kansen en bedreigingen voor de respondenten. We beschrijven kansen en risico's die we zelf zagen.

Kansen

Deelname aan het onderzoek bood oud-bewoners gelegenheid om nog eens terug te kijken op een bijzondere periode in hun leven, samen met iemand die hun situatie uit eigen ervaring kent en ook bekend is met Singelzicht.

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

Door over hun ervaringen te vertellen konden oud-bewoners als rolmodel fungeren voor de medeonderzoekers. We wilden ook verkennen of oud-bewoners in de toekomst iets zouden kunnen betekenen voor bewoners van Singelzicht, als rolmodel of als maatje. We hebben dit besproken met het management van Singelzicht. Verder hebben we weinig expliciete aandacht besteed aan dit aspect.

Risico's

De privacy van oud-bewoners (en ook van medewerkers van Singelzicht) was een punt van aandacht. In de training hebben we hierover met de interviewers gesproken. We spraken af dat in de uitgewerkte interviews geen namen van oud-bewoners en medewerkers terecht zouden komen. Een andere afspraak was dat studenten en medeonderzoekers niet met derden zouden spreken over oud-bewoners en medewerkers.

Zo pakte het uit

Wat vooral duidelijk werd, was dat oud-bewoners hun verhaal kwijt wilden. Ze vertelden graag over hun tijd bij Singelzicht en wat in hun ogen anders had gekund. Ook wilden ze van de medeonderzoeker weten hoe het er tegenwoordig aan toe gaat. Omdat we uitdrukkelijk hadden afgesproken dat de interviewers niet over (oud-)medewerkers zouden praten, was daar weinig ruimte voor. Om toch enigszins tegemoet te komen aan de behoefte van oud-bewoners, werd soms na de interviewopname informeel kort wat uitgewisseld. Ook brachten de medeonderzoekers de groeten over aan medewerkers.

De oud-bewoners stelden zich tijdens de interviews als een soort mentor op voor de medeonderzoekers: ze gaven adviezen en tips en waarschuwden hen om niet dezelfde fouten te maken. Dit sloot aan bij een behoefte van veel oud-bewoners, die zeiden graag een baan in de hulpverlening te willen.

Oud-bewoners herkenden zich in de positie van de medeonderzoekers en dat was meteen een spiegel voor henzelf: 'Daar stond ik ook in die tijd'. Daardoor realiseerden ze zich dat ze zelf inmiddels een stapje verder waren gekomen.

'Ik wil werk wat me bevredigt, arme mensen helpen. Wel iets waar mensen die het minder goed hebben iets aan hebben. Niet echt hulpverlening zoals iemand van ons helpen maar echt iemand helpen die in de put zit..'

Oud-bewoner van Singelzicht

3.3 Medeonderzoekers

Kansen

Empowerment van medeonderzoekers is een kans die in de literatuur uitdrukkelijk wordt genoemd. Medeonderzoekers konden ervaren dat ze als vertegenwoordiger van een doelgroep werden gehoord en invloed uit konden oefenen op beleid en praktijk. Voor zwerfjongeren - een groep die juist vaak buiten de samenleving wordt geplaatst - is dit vaak een geheel nieuwe ervaring.

Ook kregen ze de kans nieuwe vaardigheden te leren of te versterken: interviewvaardigheden, samenwerkingsvaardigheden en sociale vaardigheden. Dit kan helpen bij hun oriëntatie op studie en/of werk.

Verder konden medeonderzoekers nieuwe kennis opdoen. Hoe vaak zullen zwerfjongeren zich verdiept hebben in onderzoek en beleid? Als projectleiders zagen we nog een kans. Via het onderzoek konden we medeonderzoekers in contact brengen met jongeren die als 'geslaagd' worden gezien: de studenten. De studenten konden enerzijds als rolmodel fungeren. Anderzijds zouden de medeonderzoekers ontdekken dat deze bijna afgestudeerde hbo'ers ook gewoon leeftijdgenoten zijn. Leeftijdgenoten die de kennis van

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

de medeonderzoekers goed kunnen gebruiken. Deze ervaring van wederkerigheid leek ons belangrijk voor de medeonderzoekers.

'Dat wat ik geleerd heb van de student is doorzetten: soms kan het anders lopen. Maar ik weet nu dat ik dan gewoon door moet zetten. Dit heeft de student mij in laten zien en daardoor ben ik serieuzer geworden in bepaalde zaken.'

Daryll (18), medeonderzoeker

Risico's

Over risico's voor medeonderzoekers lezen we weinig in de literatuur. We hielden er rekening mee dat onze aanpak averechts uit kon pakken: medeonderzoekers konden door projectleiders en studenten onzekerder worden gemaakt. Ook bestond de kans dat de medeonderzoekers gedemotiveerd zouden raken, bijvoorbeeld als ze hoorden dat het met oud-bewoners bergafwaarts was gegaan. Wanneer oud-bewoners zich heel negatief over Singelzicht zouden uitlaten tijdens de interviews, zou een loyaliteitsconflict voor de medeonderzoekers kunnen ontstaan: hoe moesten ze omgaan met kritische geluiden over hun begeleiders? Het risico bestond dat ze misbruik van de informatie zouden maken. Tijdens de training hebben we het omgaan met privacygevoelige informatie besproken.

We wilden er uitdrukkelijk voor zorgen dat meedoen aan het onderzoek positief zou uitpakken voor de medeonderzoekers. Dat betekende dat empowerment van de medeonderzoekers soms zwaarder moest wegen dan de kwaliteit van de interviews. Stel dat een student vond dat de medeonderzoeker weinig doorvroeg. Als de student daar tijdens het interview een opmerking over zou maken, kon dit de medeonderzoeker onzeker(der) maken. Dit achteraf bespreken gaf meer ruimte aan de medeonderzoeker, maar ging ten koste van de diepgang van het interview.

Zo pakte het uit

Opvallend was dat beide medeonderzoekers het prettig vonden dat ze doelgericht aan iets werkten. Het gaf ze een goed gevoel dat de studenten zonder hen niet hadden kunnen afstuderen.

Tijdens het interviewen gaven de medeonderzoekers door hun ervaring met de doelgroep een extra gevoel van veiligheid aan de studenten.

De medeonderzoekers zagen de studenten als rolmodel: denk aan enthousiasme, doorzettingsvermogen, afspraken nakomen, een betrouwbare partner zijn. De studenten herkenden dit en waren zich hiervan bewust.

De studenten en de mentoren van de medeonderzoekers hadden de indruk dat het gevoel van eigenwaarde van de medeonderzoekers is versterkt. De medeonderzoekers leerden ook van de verhalen en tips van oud-bewoners. Die gaven hen stof tot nadenken over hun eigen toekomst.

Mentoren en studenten vertelden dat de medeonderzoekers zich nieuwe kennis en vaardigheden eigen hadden gemaakt: interviewvaardigheden (luisteren, samenvatten, doorvragen, gestructureerd werken) en sociale vaardigheden (wegnemen vooroordelen over studenten, minder opzien tegen studenten, samenwerken, afspraken maken en nakomen, omgaan met mensen). Het opbouwen en ervaren van een (tijdelijke) vriendschappelijke band met een student - iemand buiten hun gebruikelijke sociale netwerk – was ook gewoon leuk.

'Gewoon goed samenwerken, dat ik bij de interviews op een gegeven moment meer ging praten. En het meer overnam dus dat heb ik er van geleerd.'

Brian (19), medeonderzoeker

Achteraf vinden we dat we meer aandacht hadden moeten besteden aan de omgang met privacygevoelige informatie. Tijdens de interviews uitten oud-bewoners zich vaak kritisch over medewerkers van Singel-zicht. Het bijzondere is dat beide medeonderzoekers (en de studenten) zeer integer met deze informatie zijn omgegaan. Ze hebben op geen enkele manier misbruik gemaakt van wat ze te horen kregen over Singelzichtsmedewerkers. Toch lijkt het ons nuttig om nog meer aandacht te besteden aan de privacy, zeker bij grotere onderzoeken. Dat kan bijvoorbeeld tijdens de training.

3.4 Studenten

De positie van studenten in dit dubbelparticipatieve onderzoek is uniek. Niet zo vreemd dus, dat we hier niets over vonden in de literatuur. Overigens gelden voor de studenten deels dezelfde kansen en risico's als voor de medeonderzoekers.

Kansen

Voor studenten bood dit onderzoek allereerst de kans om af te studeren. En wel op een heel bijzondere vorm van onderzoek. Een ervaring, waar ze - bij succes - zeker trots op konden zijn.

Ze konden meer te weten komen over de leef- en belevingswereld van ex-zwerfjongeren. Verder konden ze vaardigheden versterken, die ook voor hun latere beroepspraktijk als hulpverlener relevant zijn: contact onderhouden met een opdrachtgever, doelen bepalen, een plan uitwerken, een tijdsplanning maken, taken verdelen, omgaan met soms tegengestelde belangen en kritiek, reflecteren op hun eigen handelen.

Daarnaast zouden de studenten als onderzoekers heel intensief bij kunnen dragen aan de empowerment van een sociaal zwakke groep. Een kans die je niet vaak krijgt als je onderzoek doet.

'Voor het project had ik toch vooroordelen over zwerfjongeren. Dat ze vaak aan de drank en de drugs zitten en dat ze gewelddadig en agressief zijn. Natuurlijk hebben ze veel problemen, maar het zijn ook gewoon leeftijdgenoten met dezelfde zorgen en toekomstdromen.'

Suze (25), student SPH

Risico's

Door studenten van een hulpverleningsopleiding in te zetten, bestond het gevaar dat ze zich meer als hulpverlener dan als onderzoeker zouden opstellen. Daarom besteedden we in het functieprofiel van de studenten en ook tijdens de selectie- en begeleidingsgesprekken veel aandacht aan de rol van de studenten: ze waren dit keer onderzoekers, géén hulpverleners. We bespraken wat dat concreet inhoudt: gelijkwaardigheid en wederkerigheid; nabijheid zoeken, maar tegelijk ook afstand bewaren. Ook benadrukten we dat het ging om wederkerigheid *binnen* het onderzoek en niet daarbuiten. Dat betekende bijvoorbeeld dat de medeonderzoekers niets over hun persoonlijke geschiedenis hoefden te vertellen. De studenten vonden dat aanvankelijk best vreemd.

Zo pakte het uit

Het samen interviewen bood de studenten een gevoel van veiligheid (minder zenuwen 'of het wel pluis was' bij een oud-bewoner). Ze wisten dat hun medeonderzoeker niet snel van zijn stuk zou raken, ongeacht de omstandigheden. Dat voelde veiliger voor de studenten dan wanneer ze met een medestudent waren gegaan.

De studenten vonden dat ze de doelgroep (ex-)zwerfjongeren beter hadden leren kennen, in een wederkerige, gelijkwaardige positie. De intensieve omgang heeft hun visie op zwerfjongeren verbreed. Ze hebben geleerd anders te kijken naar gebeurtenissen en hoe je daarmee om kunt gaan. Ook zijn ze (nog) meer 'streetwise' geworden (bijvoorbeeld in het herkennen van drugsgebruik). En net als voor de medeonder-

zoekers gold voor de studenten: het opbouwen van een - tijdelijke - vriendschappelijke band met een deze jongere en het samen op pad gaan is 'gewoon een leuke ervaring'.

De studenten hadden vooraf weinig onderzoekservaring en -vaardigheden. Daarom was het voor hen lastig om een afweging te maken tussen methodologisch verantwoord onderzoek en empowerment van hun medeonderzoekers. Die afweging zal dan ook gemaakt moeten worden door de projectleiders.

De projectleiders en de studiebegeleider hebben de indruk dat de studenten hun onderzoeksvaardigheden hebben versterkt. Ze hebben hun vaardigheden vooral ingezet om op een gelijkwaardige manier samen te werken met de medeonderzoekers, waardoor deelname aan het onderzoek een leerzame ervaring voor de medeonderzoekers was. Het was voor de studenten lang niet altijd makkelijk om niet te vervallen in de rol van hulpverlener. Dat ze die valkuil toch met succes wisten te omzeilen, blijkt uit de door de medeonderzoekers ervaren gelijkwaardigheid van de relatie.

Het onderzoek heeft de studenten met vallen en opstaan geleerd om te werken in een krachtenveld van verschillende doelen en belangen. Methodologisch verantwoord onderzoeken vraagt iets anders dan empowerment van medeonderzoekers.

Een punt waar we vooraf te weinig rekening mee hebben gehouden, is dat het afstudeerbelang van de studenten soms op gespannen voet stond met de eisen van de opleiding en de verwachtingen van de projectleiders en Singelzicht.

'De medeonderzoekers waren normale jongeren die je op straat gewoon tegenkomt zonder dat ze opvallen.'

Een van de studenten

3.5 Singelzicht

Kansen

Voor Singelzicht bood dit onderzoek de kans om op een bijzondere manier bij te dragen aan de empowerment en het herstel van enkele bewoners. Omdat het onderzoek onafhankelijk van Singelzicht plaatsvond, kregen enkele bewoners de kans nieuwe relaties aan te gaan en aan buitenstaanders te laten zien wat ze in hun mars hadden. Ze konden buiten de werkervaringsprojecten van Singelzicht zelf werkervaring opdoen en in contact komen met rolmodellen (de studenten).

Een tweede potentieel winstpunt was dat Singelzicht feedback zou krijgen van oud-bewoners. Bovendien kon Singelzicht verkennen of de ervaringsdeskundigheid van oud-bewoners ingezet kon worden om perspectief te bieden aan de huidige bewoners van Singelzicht. Lotgenotencontact kan steunend werken en biedt de mogelijkheid om zaken te bespreken die voor hulpverleners niet mogelijk zijn.⁴

Risico's

De medeonderzoekers zouden de antwoorden van oud-bewoners kunnen beïnvloeden. Bijvoorbeeld door extra kritisch te zijn over Singelzicht: dat is immers 'cool'.

Zo heeft het uitgepakt

Medewerkers van Singelzicht hebben de studenten zeer nuttige tips gegeven voor de werving van medeonderzoekers. Ook bij het werven van oud-bewoners hielp Singelzicht de studenten op weg. Helaas kwamen sommige extra tips te laat om nog te kunnen gebruiken. Waardoor dat kwam is onduidelijk.

Singelzicht had vooraf een vast contactpersoon aangewezen als aanspreekpunt voor de projectleiders en de studentengroep. Omgekeerd was een van de studenten contactpersoon voor Singelzicht. Toch is de

---

⁴ Franchimont & Pronk, 2009

communicatie niet altijd gelopen zoals afgesproken. Bij een complex type onderzoek als dit is het gevaar van miscommunicatie altijd aanwezig. Dat neemt niet weg dat alle partijen scherp moet blijven en zorgvuldig moeten omgaan met gemaakte afspraken. Het helpt om afspraken gezamenlijk vast te stellen en schriftelijk vast te leggen.

Van het inzetten van de studenten als rolmodel is weinig gebruik gemaakt. Ook de potentiële leerervaring van het medeonderzoekerschap kan nog een extra zetje krijgen. De medeonderzoekers hebben - ook volgens hun mentoren - veel van het onderzoek opgestoken. Als de mentoren was gevraagd hierover een logboek bij te houden, had het leereffect meer gestructureerd vastgelegd kunnen worden.

Vanwege het pilotkarakter van het onderzoek is het inzetten van oud-bewoners als rolmodel voor huidige bewoners nog niet aan de orde geweest. Hier ligt een kans voor de toekomst.

Het terugkoppelen van de resultaten aan Singelzicht is een verbeterpunt. Idealiter bespreken studenten hun verslag vooraf met projectleiders en management. Dat is niet gebeurd: de druk om op tijd af te studeren won het van de zorgvuldigheid.

Dit najaar presenteren de studenten hun onderzoeksresultaten en een speciaal voor Singelzicht gemaakte folder aan management, medewerkers en bewoners. Het was beter geweest als de presentatie zo snel mogelijk na afronding van het onderzoek had plaatsgevonden: dan leeft het onderzoek nog veel meer bij management, medewerkers, medeonderzoekers en bewoners, wat de kans vergroot dat de uitkomsten worden opgepakt.

Over de bruikbaarheid van de uitkomsten kunnen we nog geen uitspraak doen. Ook is nog onduidelijk welke rol de medeonderzoekers zullen spelen bij het verspreiden van de resultaten. Overigens was het aantal interviews in deze pilot zeer beperkt, waardoor de uitkomsten niet op de inhoud beoordeeld konden worden. Van een representatieve steekproef was geen sprake.

3.6 Hogeschool Utrecht

Kansen

Vanuit de Hogeschool waren twee partijen betrokken bij de pilot: het Kenniscentrum Sociale Innovatie (projectleiding) en de afdeling Sociaal Pedagogische Hulpverlening (studenten). Door deelname aan het onderzoek kregen beide partijen de kans om meer kennis te verzamelen over de leef- en belevingswereld van zwerfjongeren. Studenten konden gelijkwaardig samenwerken met een doelgroep die normaliter juist hun zorg krijgt. De opleiding kon studenten ervaring op laten doen met een project waarin het ging om 'democratische inbreng van een kwetsbare groep' en een bijzondere vorm van praktijkonderzoek. Tenslotte bood deelname aan de pilot het Kenniscentrum een mogelijkheid om intensief samen te werken met een zorgvoorziening voor zwerfjongeren. Doordat het onderzoek vooral nadruk legde op de effecten voor de lokale situatie en de deelnemers (medeonderzoekers, medewerkers en management), kon een verbinding worden gelegd tussen de opleiding en de beroepspraktijk.

Risico's

Hoe groot de inzet van studenten ook is, ze hebben ook andere belangen dan alleen zorgvuldig onderzoek doen: ze willen ook graag op tijd afstuderen. Het was zaak om te zorgen dat die belangen niet met elkaar zouden botsen. Verder is er een verschil tussen de eisen die de opleiding stelt aan de onderzoeksvaardigheden van studenten en de methodologische normen van het Kenniscentrum. Door een heldere taakverdeling en goede afspraken over de begeleiding van studenten, hoopten we enerzijds het spanningsveld tussen emancipatoire en praktijkgerichte doelen en anderzijds wetenschappelijke doelen (inhoudelijk verantwoorde conclusies) te bewaken. We spraken af dat de opleiding de voortgang van het onderzoek in het oog hield en het Kenniscentrum de doelen en belangen. De projectleiders hadden elk een andere focus: de één richtte zich vooral op het proces en de samenwerking; de ander hield zich meer bezig met de methodologische kant van het onderzoek. De Hogeschool zorgde voor meelezers, zowel in- als extern.

Zo pakte het uit

Zoals we hiervoor al aangaven, is intensieve studiebegeleiding van de studenten noodzakelijk: er komt veel op hen af in een open onderzoeksopzet als deze. Ook continuïteit in de studiebegeleiding is belangrijk. In deze pilot is dat niet gelukt, wat het sturen op en vasthouden van afspraken heeft bemoeilijkt.

Met name in de eindfase van het onderzoek bleek het belang van de studenten - afstuderen - de boven- toon te gaan voeren. Heldere communicatie met Singelzicht en het maken van een bruikbaar verslag voor het Kenniscentrum schoten er bij in. De projectleiders hadden hierover vooraf misschien helderder moeten zijn en de afspraken beter moeten communiceren met alle partijen (inclusief eventuele gevolgen van het niet nakomen van afspraken).

Het is begrijpelijk dat Singelzicht grote waarde hechtte aan heldere communicatie en afspraken over wie wanneer naar buiten zou treden met de uitkomsten van het onderzoek.

Duidelijk is ook dat het Kenniscentrum de lat hoger legt dan de opleiding als het gaat om onderzoek. Toch durven we de stelling aan dat de wetenschappelijke kennis van het Kenniscentrum en de meer praktijkgerichte kennis en vaardigheden van Hogeschoolstudenten elkaar hebben versterkt. De projectleiders bewaakten de wetenschappelijke grenzen en schiepen de voorwaarden voor een goede samenwerking tussen studenten en medeonderzoekers. De studenten waren als de beste in staat om oud-bewoners op te sporen en een relatie op te bouwen met medeonderzoekers. Dankzij de goede samenwerking in de interviewduo's leverden de interviews kwalitatief goede informatie op. Daarmee kunnen we stellen dat er op twee manieren sprake was van wederkerigheid: tussen projectleiders en studenten en tussen studenten en medeonderzoekers.

4 Handleiding dubbelparticipatief onderzoek

In dit hoofdstuk laten we zien hoe je zelf een dubbelparticipatief onderzoek op kan zetten.

4.1 Welk doel weegt het zwaarst?

De belangrijkste afweging vooraf is waar het accent moet liggen: op de methodologische kwaliteit van het onderzoek of op het emancipatorische effect? Dit is extra relevant omdat bij dubbelparticipatief onderzoek meestal meerdere partijen betrokken zijn. Iedere partij heeft eigen voorkeuren en belangen. Door vooraf een positie te kiezen, voorkom je dat de onderzoekers tijdens de uitvoering voor moeilijke keuzes komen te staan.

Afhankelijk van waar het zwaartepunt ligt, is er meer of minder ruimte voor participatie van studenten en medeonderzoekers. Ligt de nadruk op de kwaliteit van het onderzoek, dan kun je -enigszins gechargeerd- stellen dat inhoud, planning en methodiek vooral door de professionals moeten worden vastgesteld. Ligt het accent meer op het emancipatorische effect, dan kan je studenten en medeonderzoekers hier veel inbreng in laten geven.

Tip 1 Bepaal vooraf waar het accent van het onderzoek komt te liggen: op de kwaliteit van het onderzoek of op het emancipatorische effect.

4.2 Fase 1: Ontwerp

Bij dubbelparticipatief onderzoek zijn vaak meerdere partijen betrokken. Vanuit de Hogeschool zijn dat bijvoorbeeld het kenniscentrum en de opleidingsafdeling. De derde partij is de opdrachtgever. Meestal is dit ook de organisatie waar het onderzoek plaatsvindt. Wordt er subsidie verstrekt, dan zijn ook de subsidiegevers een relevante partij.

Het is belangrijk te weten welk doel voorop staat en met welk resultaat elk van deze partijen tevreden is. Waaraan meten ze achteraf het succes af?

Denk daarbij aan de volgende elementen:

- Inhoud en kwaliteit van het onderzoek (betrouwbaarheid, validiteit en bruikbaarheid van de uitkomsten);
- Empowerment van de medeonderzoekers;
- Kennis van de methodiek;
- Doelgroeporiëntatie en maatschappelijk bewustzijn bij studenten;
- Onderzoeksvaardigheden van studenten;
- Relatie tussen onderwijs en de praktijk.

Op basis hiervan bepaal je de participatiegraad van studenten en van medeonderzoekers. Een praktisch hulpmiddel hiervoor is de tabel op pagina 17. (*paragraaf 2.2.*)

In de tabel op de volgende pagina staan sleuteldocumenten die relevant zijn voor de totale projectplanning. Wie de documenten ontwerpt en vaststelt hangt af van de gekozen participatiegraad.

Tip 2 Spreek tevoren uit welke verwachtingen alle partijen hebben van het te behalen resultaat en stem daar de participatiegraad op af.

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

Onderdeel	Relevante documenten	Participatiegraad (1=geen tot 6=volledig)	
		studenten	m.o.
Ontwerp			
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderzoeksopzet met doelen en vraagstelling, doelgroep en werkwijze ▪ Rol- en taakverdeling alle betrokken partijen ▪ Uitgewerkt projectplan (TOKIO) incl. globale tijdsplanning		
Vorbereiding			
Werven en begeleiden Hogeschoolstudenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Werving en selectieplan studenten incl. functieprofiel studenten ▪ Wervingstekst studenten ▪ Taak- en rolverdeling begeleiding studenten		
Werven van en contact onderhouden met medeonderzoekers	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Werving en selectieplan medeonderzoekers incl. functieprofiel studenten ▪ Wervingstekst / flyer medeonderzoekers ▪ Taakomschrijving medeonderzoekers ▪ Presentatie voor de instellingsmedewerkers ▪ Presentatie voor medeonderzoekers ▪ Lijst met namen en contactgegevens van alle betrokkenen		
Opstellen kaders onderzoek: - randvoorwaarden incl. vergoedingen - ethische regels	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Randvoorwaarden en vergoedingen incl. praktische werkwijze (voor studenten, medeonderzoekers, respondenten) ▪ Ethische regels ▪ Precieze tijdsplanning incl. taakverdeling		
Zoeken en vinden van respondenten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Werving en selectieplan respondenten		
Ontwerpen voorgestructureerd interview	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Interviewvragenlijst ▪ Instructie voor gebruik vragenlijst		
Opleiden interviewduo's	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Trainingsprogramma ▪ Trainingsmateriaal		
Uitwerken analysemethode interviews	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Globale analysemethodiek van de interviewuitkomsten		
Uitvoering			
Afnemen interviews	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verslagformulier ▪ Evt. logboek(en) voor betrokkenen (studenten, medeonderzoekers, betrokken hulpverleners, onderzoekers)		
Verslaglegging en verspreiding resultaten			
Uitwerken en analyse interviews	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verbatim uitgewerkte interviews ▪ Formats t.b.v. het coderen van de interviews (kan ook m.b.v. specifieke software) ▪ Overzichten van diverse niveaus van de analyse van de interviewuitkomsten		
Opstellen rapportage incl. conclusies en discussie en verspreiden van de resultaten	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Afstudeerverslag ▪ Implementatieplan ▪ Folder, presentatie, webteksten		

Gezien de complexiteit van participatief onderzoek is het raadzaam een projectgroep te formeren die verantwoordelijk is voor de onderzoeksmatige aspecten én voor de begeleiding van medeonderzoekers en studenten. Afhankelijk van de gekozen participatiegraad kunnen studenten en/of medeonderzoekers daar wel of niet deel van uitmaken.

4.3 Fase 2: Voorbereiding

Een goede voorbereiding is het halve werk. Dat geldt in extreme mate voor dubbelparticipatief onderzoek. Heldere afspraken en een voortdurende uitwisseling van informatie en besluiten zijn cruciaal. Liever een keer te vaak overleg dan te weinig.

In deze fase moeten alle voorbereidingen worden getroffen voor een vlotte uitvoering van het onderzoek. Er is een precieze tijdsplanning nodig waarin staat wie wat doet. Ook moet uitlooptijd worden ingepland. Vanwege de complexiteit van dit type onderzoek is er vaker meer tijd nodig dan voorzien en is het lastiger om alles te plannen.

Bij de voorbereiding spelen de projectleiders en zeker ook de studiebegeleiders een grote rol. Onderzoeken is vooruitdenken. De studiebegeleiders kunnen de studenten daarbij ondersteuning bieden en hen de weg wijzen in de literatuur.

Onze ervaring is dat je heel vroeg moet starten met het werven van medeonderzoekers en respondenten. In ons onderzoek duurde het acht weken om medeonderzoekers te werven. Het werven van oud-bewoners kostte zestien weken. Door de vele verhuizingen en veranderingen van telefoonnummers en e-mailadressen was het lastig om oud-bewoners op te sporen. Via sociale media en het sneeuwbaaleffect hebben we de meeste respondenten gevonden. Bij de sneeuwbalmethode kan je gebruik maken van de contacten van medewerkers, respondenten én de huidige bewoners van de instelling. Per definitie vraagt de sneeuwbalmethode een langere doorlooptijd. Als de onderzoeksperiode van de studenten vrij kort is, kan dit een complicerende factor zijn. Het laten overlappen van de verschillende fasen kan helpen om dit te ondervangen. Ook kan het onderzoek worden opgesplitst in delen die door verschillende groepjes worden uitgevoerd. Dat kunnen natuurlijk ook niet-studenten zijn. Hoe hoger de gewenste participatiegraad van studenten en medeonderzoekers, hoe langer de benodigde doorlooptijd.

Tip 3 Houd er bij de planning rekening mee dat het veel tijd kost om medeonderzoekers en respondenten te werven.

Als je goed bijhoudt welke zoekmethoden zijn ingezet en wie daarmee zijn bereikt, dan ontstaat er een beeld van de effectiviteit van deze zoekmethoden. Informatie over de potentiële doelgroep geeft zicht op de representativiteit van de bereikte groep en hoe je bepaalde subgroepen kunt bereiken. Omdat de werking in ons onderzoek vooral via sociale media en de sneeuwbalmethode ging, vermoeden we dat oud-bewoners met een autochtone achtergrond en bewoners waar het relatief goed mee gaat, vaker zijn bereikt.

Tip 4 Houd bij welke zoekmethodes je gebruikt en wie je daarmee wel en niet bereikt.

Met het maken van concrete afspraken met de respondenten kun je het beste wachten tot bekend is wie wie gaat interviewen. Dan kun je de namen van de interviewers doorgeven aan de respondent en afspraken maken over datum, plaats en tijd (in overleg met student én medeonderzoeker).

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

Onze indruk is dat het vooruitzicht van een kleine vergoeding werd gewaardeerd door de respondenten. Maar de intrinsieke motivatie was bij de meesten sterker, met name de behoefte om (anoniem) feedback te geven aan Singelzicht en te horen hoe het daar nu gaat.

Wie de interviewvragen opstelt, hangt af van de participatiegraad van studenten en medeonderzoekers. Wij kozen voor inbreng van studenten en medeonderzoekers. Wanneer je zowel studenten als medeonderzoekers inbreng geeft bij de voorbereiding van de interviews (theoretisch model en/of opstellen interviewvragen) is een lange doorlooptijd noodzakelijk. Vergeet niet om dit goed in te plannen. Geef studenten en medeonderzoekers voldoende tijd om de opzet uit te werken.

We raden aan ook instructie te geven over het registreren van de interviews. Onze voorkeur gaat uit naar

het op band opnemen van de interviews. Het terugluisteren van interviews is heel leerzaam en als je de opnames verbatim uitwerkt, voorkom je dat je informatie mist. Het is handig als de interviewers van tevoren even kunnen oefenen met de opnameapparatuur, bijvoorbeeld tijdens de training.

Uiteraard is voor het opnemen van een interview vooraf toestemming van de respondent nodig. In onze pilot had geen enkele respondent bezwaar tegen het opnemen van het gesprek.

Tip 5 Laat de interviewers vooraf oefenen met de opnameapparatuur.

In de voorbereiding gaat het niet alleen om het op peil brengen van kennis en vaardigheden, maar ook om het tot stand brengen van vertrouwen en samenwerking. Het moet duidelijk zijn wat van iedereen wordt verwacht en wat studenten en medeonderzoekers elkaar te bieden hebben. Hierbij spelen de projectleiders een grote rol. Zorg voor heldere functieprofielen van de studenten en de medeonderzoekers. Laat studenten en medeonderzoekers ook hun wederzijdse verwachtingen uitspreken. Een goed moment daarvoor is de gezamenlijke training van de interviewduo's. Deze training wordt gegeven door de projectleiders zodat de deelnemers zich vrij voelen om te reageren en als gelijken in de training zitten.

Trainingsonderdelen

- ☐ Kennismaking
- ☐ Persoonlijke doelen en verwachtingen
- ☐ Kwaliteiten en leerpunten
- ☐ Vraagtypen en vragen stellen
- ☐ Do's en dont's bij interviewen
- ☐ Rollenspel met het definitieve interview incl. oefenen met opnameapparatuur
- ☐ Taakverdeling
- ☐ De ethische regels, waaronder omgaan met informatie over (oud-)medewerkers
- ☐ Samenstellen van interviewduo's
- ☐ Vergoedingen
- ☐ Praktische afspraken:
  - namen en contactgegevens
  - wijze van declareren
  - contactpersonen
  - planning
  - (Rook)pauzes

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

De aandachtsspanne van zowel medeonderzoekers als studenten is beperkt. Een bijeenkomst van twee tot drie uur is het maximum, ook als inhoud en werkvormen afwisselend zijn. Het is ons goed bevallen om de trainingsbijeenkomsten twee weken na elkaar te plannen, zodat we huiswerk mee konden geven. Ook was er zo voldoende tijd om de inbreng tijdens de eerste bijeenkomst te verwerken in materiaal voor de vervolgbijeenkomst. Geef je de medeonderzoekers inbreng in de interviewvragen, dan kan je in de eerste training samen brainstormen en in een volgende bijeenkomst oefenen met de conceptvragen.

Een van de twee bijeenkomsten vond plaats op de Hogeschool. Daardoor kregen de medeonderzoekers een kijkje in de wereld van de studenten. Zorg voor iets lekkers te eten en te drinken en neem regelmatig een (rook)pauze. Dat verlicht de taaie trainingsarbeid.

‘Op de Hogeschool komen was bijzonder: mooi terrein en mooie dames “chickies”
Medeonderzoeker

Het werkt motiverend als studenten en medeonderzoekers het geleerde kort na de training in praktijk kunnen brengen. Laat ze hun eerste (proef)interview maximaal drie weken na afloop van de laatste trainingsbijeenkomst houden.

Maak ook afspraken over de ethische regels (omgaan met privacy, emoties, anonimiteit, veiligheid etc.) en laat de regels vaststellen door de projectleiders (na overleg met studenten en medeonderzoekers). Wij vroegen studenten en medeonderzoekers eenmaal om advies. Op pagina 11 staan de ethische regels die wij gebruikten in ons onderzoek.

Tip 6 Wees duidelijk over de randvoorwaarden en het belang van ethische regels.

Wie waarvoor welke vergoeding ontving, werd in onze pilot bepaald door de projectleiding, bij wie ook declaraties konden worden ingediend. Wij kozen voor een kleine vergoeding voor telefoonkosten (studenten) en voor een vergoeding per interview (medeonderzoekers). Voor de respondenten werd er in het vooruitzicht een tegoedbon gesteld voor na het interview.

De hoogte van de vergoeding van de medeonderzoekers hebben we vastgesteld door hun totale tijdinvestering te delen door het verwachte aantal interviews. Het uurtarief baseerden we op het minimumloon. De medeonderzoekers ontvingen daardoor een vrij hoge vergoeding per interview, terwijl voor reistijd, overleg, training en evaluatie geen aparte vergoeding werd verstrekt. Kortom: beloning voor het eindresultaat. Dat we een hoge vergoeding konden bieden, hielp bij de werving van medeonderzoekers. Uiteraard moet de hoogte van de vergoedingen helder en acceptabel zijn voor de betrokken praktijkorganisatie.

Tip 7 Beloon het eindresultaat: dat motiveert en helpt uitval voorkomen.

Meestal bedenken de projectleiders en/of studenten hoe de interviews geanalyseerd moeten worden. Baarda (2009) en Boeije (2008) geven een uiteenzetting van de manier waarop kwalitatieve gegevens geanalyseerd kunnen worden. De wijze van coderen hangt sterk samen met het karakter van het onderzoek: exploratief of omschrijvend; afbakening van begrippen of formulering van een theoretisch model.

Hierbij past respectievelijk open coderen, axiaal coderen en selectief coderen (Boeije, 2008). Het is handig om je al tijdens de voorbereiding te oriënteren op de wijze van coderen, omdat je dan beter kan inschatten hoeveel tijd je daarvoor moet inplannen. Coderen is een zeer arbeidsintensieve en inspannende activiteit. Als je werkt met twee rapportages (van projectleiding en studenten) kunnen beide partijen voor een eigen manier van coderen kiezen, die past bij hun doelstellingen en (onderzoeks)eisen.

4.4 Fase 3: Uitvoering

Een interviewplanning waarbij rekening gehouden wordt met studenten en medeonderzoekers is essentieel. Omdat zij en de respondenten een volle agenda hebben, vraagt dat veel van de planner. In ons onderzoek planden de studenten de interviewafspraken, in overleg met de medeonderzoeker.

Samen reisden de duo's naar de plaats van het interview. De studenten haalden de medeonderzoekers op. Dat stelden de medeonderzoekers zeer op prijs. Het samen reizen gaf gelegenheid om het interview voor te bereiden en nader met elkaar kennis te maken.

Om veiligheidsredenen golden een aantal afspraken:

- de interviews worden overdag gehouden (bij daglicht);
- interviewers gaan altijd als duo (als een van de twee niet kan, gaat het interview niet door);
- ze weten van tevoren precies waar ze heen gaan en wie ze daar zullen aantreffen;
- de respondent moet aanspreekbaar zijn (middelengebruik is wel toegestaan);
- het interviewduo heeft een lijst met namen en telefoonnummers bij zich van hulpinstanties om, indien nodig, uit te reiken aan de respondent;
- direct na het interview bellen de interviewers met een van de projectleiders.

Het interview vond bij voorkeur bij de respondent thuis plaats. Dat gaf extra informatie en bood de gelegenheid om foto's te maken. Meestal wilden de respondenten zelf niet op de foto. Foto's van hun woonplek vonden ze prima.

Uitdrukkelijk was afgesproken dat het niet de bedoeling was om over medewerkers van Singelzicht te praten. Als dit wel gebeurde, zou het worden afgekap. De interviewers zouden deze informatie voor zichzelf houden. In de praktijk spraken respondenten regelmatig over medewerkers of stelden vragen over hen. De interviewers probeerden dan de opname te onderbreken en de respondent te attenderen dat deze informatie niet bedoeld was voor het interview. Regelmatig hadden respondenten zoveel vragen over Singelzicht, dat de interviewers na afloop nog 5-10 minuten namen om te luisteren en vragen - voor zover toegestaan - te beantwoorden. Voor zover we na konden gaan, hebben de interviewers alle persoonsgebonden informatie voor zichzelf gehouden. Een niet geringe opgave!

We werkten met vaste interviewkoppels, zodat de student en medeonderzoeker op elkaar ingespeeld konden raken. Dit versterkte de kwaliteit van de interviews.

Tip 8 Werk zoveel mogelijk met vaste interviewkoppels. Dat zorgt voor een goede werkrelatie en verbetert de interviewkwaliteit.

4.5 Fase 4: Verslaglegging en verspreiding resultaten

Het doen van (participatief) onderzoek voor een externe opdrachtgever geeft studenten veel verantwoordelijkheid. Ervaren studiebegeleiders adviseren om naast de rapportage door studenten (voor het behalen van hun studiedoel) ALTIJD een separate rapportage te laten maken door de projectleiding. Deze rappor-

tage is bestemd voor de opdrachtgever. Het verzamelde onderzoeksmateriaal kan daarin opnieuw geanalyseerd worden.

Bedenk dat het bij participatief onderzoek niet alleen gaat om de inhoudelijke uitkomsten. Ga terug naar de onderzoeksdoelen en bedenk per doel wat de beste manier van verslaglegging en verspreiding is. De kans dat de opdrachtgever aan de slag gaat met de uitkomsten is groter als je de doelgroep en de medeonderzoekers betreft bij de presentatie en het verspreiden van de uitkomsten. Small (in: Noom en de Winter, 2001) stelt dat kennis uit samenwerkingsonderzoek beter wordt gebruikt, zowel in beleid als praktijk. Houd daar rekening mee bij de verslaglegging.

Tip 9 Betrek de doelgroep en de medeonderzoekers bij het verspreiden van de onderzoeksresultaten.

5 Literatuur

Over (participatief) onderzoek incl. handleidingen

Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek. Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff uitgevers.

Boeije H. (2008). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Boom Onderwijs.

Bovenkamp, H van de, K Grit en R Bal. (2008). *Inventarisatie patiëntenparticipatie in onderzoek, kwaliteit en beleid*. Rotterdam: iBMG.

Deth, A. van. (2010). *Van zwervjongere tot medeonderzoeker*. Combating Youth Homelessness. Utrecht: Movisie.

Goderie M. en K. van Gelder. (2003). *Grenzen aan participatief onderzoek*. In: Winter, M. de en M. Kroneman (red), blz. 211-221. Assen: Van Gurcom.

Holt, S. ten. (2007). *Van vragen word je wijzer. Handboek peerraadpleging voor instellingen voor jeugdhulpverlening*. IMAGO Printing: Stichting Volksbond Amsterdam (aldaar te bestellen), Spirit Amsterdam en Leger des Heils, afdeling Amsterdam.

Jurrius, K. (2009). Over participatief onderzoek. De KWALON najaarsconferentie van 12 december 2008. *KWALON* 40 (14), 73-76.

Jurrius, K. (2012). *Uit de spagaat! Naar een kwaliteitsraamwerk voor Participatief Jongeren Onderzoek*. (Academisch proefschrift). Amsterdam: IJskamp Drukkers B.V.

Kroneman M. en M. de Winter. (2003). *Divers en betrokken: waarom en hoe onderzoek samen met kinderen en jongeren*. In: Winter, M. de en M. Kroneman (red), blz. 9-15. Assen: Van Gurcom.

Kroneman M. en M. de Winter. (2003). *Participatief jeugdonderzoek: uitdaging voor wetenschap en beleid*. In: Winter, M. de en M. Kroneman (red), blz. 225-231. Assen: Van Gurcom.

Lauwers H. en W. Vanderstede, (2009). *Kinderen als mede-onderzoekers. Verkennende literatuurstudie*. Meise: Onderzoekscentrum Kind & Samenleving.

Mak, J. en M. Davelaar. (2009). *Jongeren keuren hun opvangvoorziening. Handboek Participatie Audit (Zwerv-) Jongeren Amsterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut i.s.m. Stichting Mara, Stichting Straat Consulaat, JSO.

Pitts, M. en A. Smith (eds). (2007). *Researching the margins. Strategies for ethical and rigorous research with marginalised communities*. Basingstoke / New York: Palgrave Macmillan.

Smaling, A. (2009). Participatief onderzoek: een overzicht. *KWALON* 40 (14), 23-32.

Uzozie, A., A. Sarti, D. Neijboer, G. Strating, I. Couperus, I. Schalkers, J. Mak, K. Jurrius, L. Rutjes, N. von der Assen en T. Pehlivan. (2011). *Kinderparticipatie in Nederland*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

Winter, M. de en M. Kroneman (red). (2003). *Participatief jeugdonderzoek. Sociaal-wetenschappelijk onderzoek samen met kinderen en jongeren naar beleid voor de jeugd*. Assen: Van Gurcom.

Praktijkvoorbeelden van participatief onderzoek

Gruppen, A. en S. Verhagen. (2010). *Baat bij een maatje! Onderzoek naar de ervaren opbrengsten van Take 2. Onderdeel van Big Brother Big Benefits? Evaluatie en ontwikkeling van sociaal mentoraten*. Utrecht: Hogeschool Utrecht, Lectoraat Participatie en Maatschappelijke Ontwikkeling.

Mak, J. en M. Davelaar en I. van der Lee. (2009). *Jongeren keuren hun opvangvoorziening. Evaluatie van de Participatie Audit (Zwerf) Jongeren Amsterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Mak, J. en M. Davelaar. (2011). *Het jongerenkeuringsteam in actie. Participatie Audit (zwerf-)jongeren Den Haag*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut i.s.m. Young Voices en het Projectenburo Amsterdam.

Sok, K., E. Kok, T. Royers en B. Panhuijzen. (2009). *Clëntenparticipatie in beeld. Inventarisatie praktijkvoorbeelden van cliëntenparticipatie*. Utrecht: Movisie / Vilans.

Wiebing, R. (2003). Flying Teams. *Jongeren in gesprek met vrijwilligersorganisaties*. In: Winter, M. de en M. Kroneman (red), blz. 55-69. Assen: Van Gurcom.

Achtergrondinformatie zwerfjongeren

Franchimont, M. & L. Haarsma. (2011). *Jongeren hebben veel ideeën. Over de dienstverlening van Singelzicht en BOL 2010*. Rotterdam: STOEL, Advies in Zorg en Welzijn (via website www.singelzicht.nl).

Franchimont, M., & L. Haarsma. (2009). *Jongeren hebben een mening! Over de dienstverlening van Pension Singelzicht en BOL/Buitenzorg 2009*. Rotterdam: STOEL, Advies in Zorg en Welzijn (via website www.singelzicht.nl).

Noom, M. & Winter, M. de (2001). *Op zoek naar verbondenheid. Zwerfjongeren aan het woord over de verbetering van de hulpverlening*. Utrecht: Nederlands Platform Zwerfjongeren / Universiteit Utrecht.

Noom, M. en M. de Winter. (2001). Iemand die je gewoon als mens behandelt... Thuisloze jongeren over het verbeteren van de hulpverlening. *Pedagogiek* (21), 296-309.

Runia, K. en R. Hortulanus. (2010). *Zwerfwerken. Een evaluatieonderzoek naar de werkingskracht van presentie bij de opvang en begeleiding van zwerfjongeren*. Utrecht: Landelijk Expertisecentrum Sociale Innovatie.

Stichting Alexander, z.j. *Factsheet Kinderparticipatie*.

Algemene achtergrondliteratuur

Dorpfemme. (2012). <http://www.dorpsfemme.nl/artikel/20>. Heythekker, F. (2011) Participatietrap eigen interpretatie, Dwingeloo.

Edelenbos, J. en R. Monnikhof (red). (1998). *Spanning in Interactie*, Instituut voor Publiek en Politiek. In: Cromwijk, R. 2009. *Tussen beleid en praktijk. Onderzoek naar burgerparticipatie in het licht van de Wmo*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Franchimont M. en J. Pronk. (2009). *Evaluatie van het project "Lifecoach" van Cliëntenbelang Amsterdam* (voorheen SGOA). Rotterdam: STOEL, Advies in Zorg en Welzijn

Gruppen, A., E. Grootenok en S. Hanssen. Z.j. (2009). *Handboek studentmentoring*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Haaster, H. van, D. Hidajattoellah, J. Knooren en J. P. Wilken. (2009). *Kaderdocument ervaringsdeskundigheid. Landelijke Denktank Opleidingen Overleg Ervaringsdeskundigheid*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Leeuwen-den Dekker, P. van en A. van Deth. (2011). *Kr8!. Voor jongeren in begeleiding*. Utrecht: Movisie.

Relevante websites

www.movisie.nl/internationaal

www.toolkitjeugdparticipatie.nl

www.u-2bheard.nl

www.zwerfjongeren.nl/2010/05/1-platform-zwerfjongeren-united-voices/

Bijlage 1

Randvoorwaarden en vergoedingen

Vanuit het onderzoek

- ☐ heldere verwachtingen vooraf over te behalen resultaat, taakverdeling en tijdsplanning;
- ☐ heldere afspraken vooraf over participatiegraad studenten en medeonderzoekers;
- ☐ heldere rolverdeling en goed contact tussen alle partijen: betrokken zorgorganisatie, Kenniscentrum (onderzoeksleider), studentenbegeleiders, studenten en medeonderzoekers. Het is uiteindelijk de onderzoeksleider die een vertaalslag moet kunnen maken ten behoeve van alle partijen;
- ☐ vertrouwensrelatie tussen de Hogeschoolbegeleiding en de betrokken zorgorganisatie: er moet ruimte zijn om fouten te maken. Het risico hierop is groter in dit type onderzoek;
- ☐ budget: heldere afspraken vooraf over vergoedingen van medeonderzoekers en studenten incl. snelle afhandelingsprocedure (vooral voor de medeonderzoekers) en voor de oud-bewoners;
- ☐ voldoende (budget voor) faciliteiten: vergaderruimte, trainingsfaciliteiten, catering, apparatuur.
- ☐ korte tijd tussen werving en opleiden van de medeonderzoekers en het feitelijk starten van het interviewen;
- ☐ reken op een doorlooptijd van 6-7 maanden indien de participatiegraad hoog is en op 3-4 maanden als deze beperkt is;
- ☐ voldoende studiebegeleidingsuren, reeds in de voorbereidingsfase. Deze vorm van onderzoek vraagt meer van studenten dan niet-participatief praktijkonderzoek en leidt aldus tot een grotere ondersteuningsbehoefte;
- ☐ voldoende begeleidingsuren vanuit het Kenniscentrum van de Hogeschool (reken op 200 uur voor de onderzoeksbegeleiding van de studenten). Deze uren staan los van een evt. door de Hogeschool samen te stellen rapportage aan de betrokken zorgorganisatie en los van de uren die de begeleidend docent van de betreffende studenten investeert).

Randvoorwaarden voor goede samenwerking studenten en medeonderzoekers

- ☐ onderlinge betrokkenheid en afhankelijkheid moet merkbaar zijn (reciprociteit);
- ☐ studenten en medeonderzoekers moeten elkaar iets te bieden hebben;
- ☐ heldere taakverdeling tussen studenten en medeonderzoekers;
- ☐ 'klik' tussen student en medeonderzoeker;
- ☐ en heel praktisch:
  - contact tussen student en medeonderzoeker voorafgaand aan elke afspraak (bijv. de dag ervoor);
  - student en medeonderzoeker reizen samen naar bijeenkomsten en interviews;
  - contactmoment van onderzoeksduo met vast contactpersoon (projectleider) direct na elk interview.

Vergoedingen medeonderzoeker, studenten en respondenten

- ☐ mogelijkheid tot competentieontwikkeling evt. in kader van eigen ontwikkeling bij Singelzicht (in overleg met mentor van de medeonderzoeker bij Singelzicht)

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

- ☐ voor elk succesvol afgerond interview : €50,-⁵
- ☐ vergoeding telefoonkosten per interview: €5,-
- ☐ onkostenvergoeding per interview: €5,-
- ☐ gemaakte reiskosten per interview worden vergoed (kopie treinkaartje, uitdraai ov-chip kaart).

De studenten ontvingen een telefoonkostenvergoeding van €5,- per interview om de extra kosten die ze maakten te dekken. De respondent (oud-bewoner) ontving na afloop van het interview een cadeaubon ter waarde van €10,-.

Alle declaraties verliepen via de Hogeschool Utrecht en werden rechtstreeks overgemaakt op de rekening van de betrokken studenten en medeonderzoekers. Snelle afhandeling is belangrijk, vooral voor medeonderzoekers.

---

⁵ Resultaatbeloning gebaseerd op de volgende berekening: het totale aantal uren dat de medeonderzoekers aan het onderzoek kwijt waren (training, reistijd, voor- en nabespreking interviews, interviewen, evaluatie) gedeeld door het verwachte aantal uit te voeren interviews maal het minimumloon.

Bijlage 2

Profielen en taken studenten, medeonderzoekers, projectleider

1. Studenten (profiel opgesteld door projectleiders; taken door studenten)

Profiel

Je bent in staat optimaal gebruik te maken van de kwaliteiten binnen de groep op het gebied van:

- ☐ ervaring hebben in werk of stage met de problematiek van de doelgroep (GGZ, verslaving);
- ☐ 'streetwise' zijn;
- ☐ goed kunnen omgaan met kritiek, zowel individueel als binnen de groep;
- ☐ zich goed kunnen bewegen in een complex krachtenveld met meerdere partijen en belangen;
- ☐ met betrokkenheid én zakelijkheid (begrenzen) kunnen aangaan van een relatie met medeonderzoekers;
- ☐ niet alleen benieuwd zijn naar zwerfjongeren, maar ook naar de bijzondere aanpak om met zwerfjongeren samen de interviews te houden;
- ☐ in staat zijn om te reflecteren op rolkeuze (hulpverlener, onderzoeker, maatje);
- ☐ bereidheid om eerder te starten met de voorbereiding van het onderzoek in verband met lange voorbereidingstijd die dit onderzoek vraagt.

Dit type onderzoek is complex, vraagt een lange doorlooptijd (4-7 maanden) en heeft het risico dat zaken anders lopen dan gepland. Daar staat tegenover dat je er een bijzondere leerervaring in de samenwerking met zwerfjongeren voor terugkrijgt. In de praktijk betekent dit dat dit type onderzoek vooral geschikt is voor vierdejaars studenten.

Onderzoekstaken

- ☐ kennismaken met opvangvoorziening voor zwerfjongeren en met de huidige bewoners (de potentiële medeonderzoekers);
- ☐ medewerkers van Singelzicht informeren over de opzet van het onderzoek;
- ☐ uitwerken onderzoeksplan dat past bij de doelstelling van het project;
- ☐ werven van medeonderzoekers;
- ☐ werven van oud-bewoners (respondenten);
- ☐ opzetten topic-lijst voor de interviews in overleg met de medeonderzoekers;
- ☐ volgen van gezamenlijke interviewtraining met bewoners (medeonderzoekers) van Singelzicht.

Interviewtaken

- ☐ je volgt de trainingsmiddagen;
- ☐ je stuurt het onderzoek inhoudelijk;
- ☐ je bewaakt de kwaliteit van de interviews door het stellen van de juiste vragen en doorvragen;
- ☐ je bent verantwoordelijk voor het welzijn van medeonderzoekers en oud-bewoners (respondenten);
- ☐ je maakt afspraken voor de interviews met de respondent, rekening houdend met hun agenda, en houdt de medeonderzoeker daarvan op de hoogte;
- ☐ je begeleidt de medeonderzoekers in de interviewperiode;
- ☐ je verzamelt data van de interviews door middel van de voice recorder;
- ☐ je evalueert de interviews;
- ☐ je evalueert na de interviews de samenwerking, training en interviewperiode;
- ☐ je bewaakt de verkregen informatie (beeld/bandopname) met zorg, wegens privacy van de oud-bewoners en medeonderzoekers.

Leren van medeonderzoekers. Medeonderzoekers leren.

2. Medeonderzoekers (opgesteld door de studenten)

Vaardigheden:

- ☐ je moet zowel mondeling als schriftelijk (lezen) goed Nederlands kunnen;
- ☐ je beschikt over goede communicatieve vaardigheden:
  - juiste lichaamshouding (aankijken, knikken, gezichtuitdrukking etc), kunnen luisteren, je kunnen inleven in iemand anders (empatisch vermogen), goed concentratievermogen voor de interviews;
- ☐ je bent niet bang om hulp te vragen van de student als iets niet gelijk lukt;
- ☐ je wilt leren en/of kunnen samenwerken;
- ☐ je bent in staat om vertrouwen te winnen van de student en de oud-bewoners;
- ☐ je kunt omgaan met privacygevoelige gegevens.

Werkervaring:

- ☐ je hebt ervaring met werk en/of opleiding.

Gezondheid:

- ☐ je gezondheidssituatie is stabiel i.v.m. continuïteit van het onderzoek;
- ☐ je gebruikt geen drugs of alcohol tijdens de training en als er een interview wordt afgenomen.

Beschikbaarheid:

Je bent beschikbaar voor twee trainingsmiddagen op de Hogeschool Utrecht, voor de interviews en de evaluatiebijeenkomst.

Taken

- ☐ je volgt de trainingsmiddagen;
- ☐ je werkt eventueel aan competentieontwikkeling door eigen doelen in het onderzoek te verwerken (in overleg met de mentor);
- ☐ je denkt mee over de interviewvragen;
- ☐ je maakt afspraken over de samenwerking met de studenten en houd je hieraan;
- ☐ je neemt interviews af samen met de student;
- ☐ je neemt interviews op met een voice recorder;
- ☐ je hebt voor elk interview contact met de student (dit voor eventuele vragen en andere afspraken);
- ☐ je evalueert als het onderzoek klaar is de samenwerking met de student, de training en de interviews.

3. Profiel projectleiders

- ☐ goede relatie kunnen opbouwen (of hebben) met opdrachtgever;
- ☐ de vraag en verwachtingen van de opdrachtgever begrijpen;
- ☐ flexibel (inzetbaar) zijn en tegelijk kunnen begrenzen;
- ☐ feedback kunnen ontvangen en geven;
- ☐ uitstekende communicatieve vaardigheden hebben;
- ☐ oog hebben voor de belangen van alle betrokken partijen;
- ☐ beschikken over trainings- en coachingsvaardigheden;
- ☐ ervaring hebben met kwalitatief onderzoek;
- ☐ verbindend kunnen optreden;
- ☐ goed bereikbaar zijn in elk geval gedurende de interviewperiode;
- ☐ afspraken nakomen.

Bijlage 3

Vormen van participatie in de participatieladder

Bij elke doelstelling past een andere vorm van burgerparticipatie. Vaak worden de onderstaande functies van burgerparticipatie onderscheiden. Deze inventarisatie bevat alleen praktijkvoorbeelden van de eerste vier vormen van participatie. Met uitzondering van het bindend referendum zijn bij de inventarisatie geen voorbeelden van Meebeslissen of Zelfbeheer gevonden. Bij elke functie passen andere middelen (Edelenbos e.a., 1998):

Informeren

Politiek en bestuur bepalen zelf de agenda voor besluitvorming en houden betrokkenen op de hoogte. Betrokkenen hebben geen inbreng in de beleidsontwikkeling. De participant is toehoorder.
Middelen: informatieavonden, huis-aan-huisblad, campagnes, excursies.

Raadplegen

Politiek en bestuur bepalen in hoge mate zelf de agenda, maar zien betrokkenen als gesprekspartners bij de ontwikkeling van beleid. De politiek verbindt zich niet aan de resultaten van de gesprekken.
De participant is geconsulteerde.
Middelen: inspraakavonden, hoorzittingen, digitale peilingen, enquêtes, prijsvragen, debatten en groeps-gesprekken.

Adviseren

Politiek en bestuur stellen in beginsel de agenda samen, maar stellen betrokkenen in de gelegenheid om problemen aan te dragen en oplossingen te formuleren, waarbij deze ideeën een volwaardige rol spelen in de ontwikkeling van het beleid.
De politiek verbindt zich in principe aan de resultaten, maar kan bij de uiteindelijke besluitvorming hiervan (beargumenteerd) afwijken.
De participant is adviseur.
Middelen: adviesraden, wijk- en dorpsraden, expertmeetings, rondetafelgesprekken.

Coproducteren

Politiek, bestuur en betrokkenen komen gezamenlijk een agenda overeen, waarna samen naar oplossingen gezocht wordt.
De politiek verbindt zich aan deze oplossingen met betrekking tot de uiteindelijke besluitvorming.
De participant is samenwerkingspartner.
Middelen: overleggroepen, convenanten, werkateliers, projectgroepen.

Meebeslissen

Politiek en bestuur laten de ontwikkeling van en de besluitvorming over aan de betrokkenen, waarbij het ambtelijk apparaat een adviserende rol vervult.
De politiek neemt de resultaten over, na toetsing aan vooraf gestelde randvoorwaarden.
De participant is medebeslisser.
Middelen: stuurgroep, medezeggenschapsraad, (bindend) referendum.

Zelfbeheer

Groepen nemen zelf het initiatief om in eigen beheer voorzieningen tot stand te brengen en te onderhouden.
Politiek en bestuur zijn hier niet bij betrokken.
www.movisie.nl, 6-6-2012

Bijlage 4

Wervingsplan medeonderzoekers

(opgesteld door studenten in overleg met projectleider en contactpersoon Singelzicht)

1. Studenten bereiden een presentatie voor en maken een flyer. De presentatie en flyer zijn bedoeld voor de presentatie aan de Singelzicht-jongeren.

2. Studenten geven de presentatie aan alle hulpverleners van Singelzicht en delen de folder uit. Het doel van deze presentatie is om de hulpverleners feedback te vragen op de presentatie en flyer.

3. Studenten verwerken de feedback in presentatie en flyer.

Naar aanleiding van de feedback is er veel veranderd aan de presentatie.

- ☐ De spanningsboog van de doelgroep is vrij kort. Geef wat minder informatie zodat het overzichtelijk blijft.
- ☐ Op dit moment benadrukken jullie erg dat de verantwoordelijkheid voor een groot deel bij de Singelzicht jongeren zit. Dit schrikt af. Probeer echt de samenwerking te benoemen (wij gaan samen met jullie...)
- ☐ Gebruik tijdens de presentatie niet de onderzoekstermen zoals onderzoeker, participatie, mede-onderzoeker, Singelzicht-bewoners. Spreek over wij en jullie.
- ☐ Gebruik niet het woord behandeling. Binnen Singelzicht begeleiden we jongeren.
- ☐ Benoem duidelijk de beloning: wat krijgen de jongeren voor het meewerken aan het onderzoek.
- ☐ Het is best druk/chaotisch als vier studenten presenteren. Misschien dat 1 of 2 van jullie de presentatie kunnen doen.

Bij het kiezen van de vormgeving hebben we rekening gehouden met de doelgroep.

4. Studenten plannen datum en tijd presentatie en aansluitend op een gezamenlijke activiteit van de jongeren. Gebeurt in overleg met Singelzicht. Dit is geworden: mee-eten samen met de Singelzichtjongeren en aansluitend een presentatie houden.

5. Na de presentatie delen studenten aan iedereen de flyer uit. Op deze flyer staat genoemd hoe Singelzicht bewoners in aanmerking kunnen komen om mee te doen als mede-onderzoeker. Om in contact te komen met de studenten zijn er twee opties. De eerste optie is een e-mail sturen met naam, leeftijd en motivatie (staat op de flyer) naar een in de folder vermeld e-mailadres. De andere optie is dat de Singelzicht-jongeren hun interesse melden bij de hulpverleners van Singelzicht en de studenten dit van de hulpverleners horen.

6. Na de presentatie blijven studenten even napraten met jongeren. We gebruiken die tijd om feedback te vragen, het enthousiasme te pijlen, in contact te komen met de jongeren en eventueel vervolgspraken te maken.

7. Optioneel: een aantal dagen na de presentatie gaan de studenten naar Singelzicht om jongeren individueel aan te spreken over het onderzoek/participatie.

Bijlage 5

Artikel in Trajectum:

Samen met zwervjongeren

FF BELLEN

Studenten van de faculteit Maatschappij en Recht hebben samen met zwervjongeren die verblijven in pension Singelzicht, oud-bewoners van dit pension geïnterviewd. Singelzicht is een dak- en thuislozenpension voor jongeren van 17 tot 23 jaar. Hoe ging de samenwerking? Ff bellen met Suze, oud-student sociaalpedagogische hulpverlening.

Klinkt spannend, dit project!

'Dat was het in het begin ook. Je weet totaal niet wie je tegenover je krijgt en wat ze van jou als student denken. Maar de interviews verliepen heel goed. De zwervjongeren die meededen, waren erg enthousiast. Ze waren altijd op tijd voor afspraken en belden netjes af als het eens niet lukte.'

Is je beeld van zwervjongeren veranderd?

'Ja, totaal. Voor het project had ik toch vooroordelen over zwervjongeren. Dat ze vaak aan de drank en drugs zitten en dat ze gewelddadig en agressief zijn. Natuurlijk hebben ze veel problemen, maar het zijn ook gewoon leeftijdgenoten met dezelfde zorgen en dromen. Ze hebben ook meer levenservaring dan wij studenten, juist omdat ze veel hebben meegemaakt. Veel jongeren hebben overleden ouders, geen thuis en grote schulden.'

Wat deed het interviewen met de jongeren?

'Het was bijzonder om te zien dat de zwervjongeren en de ex-bewoners veel erkenning bij elkaar vonden. Het contact met ex-bewoners gaf de zwervjongeren stof tot nadenken over hun eigen toekomst. Ook als student was ik een rolmodel. De jongen met wie ik samenwerkte, was na het onderzoek vastbesloten om naar het hbo te gaan.'

Heb je ook negatieve ervaringen gehad?

'Weinig. Soms ging een interview niet door omdat een jongere een paar dagen geschorst was van Singelzicht. Ik vond het werken met de jongeren zelfs zo leuk, dat ik nu werk in de crisisopvang voor uit huis geplaatste jongeren.' (LS)

BAM! Samen onderzoek verrichten.

*Vier studenten van de Hogeschool Utrecht hebben
samen met twee jongeren die verblijven bij Singelzicht
een onderzoek gedaan naar oud-bewoners van
Singelzicht.*

Mei 2012

Voorwoord

De samenwerking tussen studenten en bewoners van Singelzicht is nuttig gebleken. We hebben met ons allen hard gewerkt, lol beleefd en een leerzame tijd gehad. In dit boekje kijken we terug op de samenwerking en de uitkomsten van de interviews.

Wij willen de oud-bewoners van Singelzicht bedanken. Ze waren gastvrij en vriendelijk. Wij hebben veel geleerd van de ervaringen die ze met ons deelden tijdens de interviews.

Door het onderzoek hebben we een idee gekregen van jongeren na hun verblijf bij Singelzicht. Voor jongeren die op dit moment bij Singelzicht verblijven geeft de informatie over de oud-bewoners in dit boekje een (mogelijk) toekomstperspectief.

Lisette Eikelenboom

Suze van Doorn

Avril de Grauw

Arjan Houwers

28 mei 2012

Inhoudsopgave

Kennismaking	4
De interviews	8
Positieve en negatieve punten Singelzicht	16
Evaluatie	17

Kennismaking

Wie zijn de onderzoekers en wat doen ze?

Naam: Daryll

Leeftijd: 18

Functie: Medeonderzoeker

Daryll heeft samen met Suze drie interviews afgenomen met oud-bewoners van Singelzicht. Hij woont op het moment van onderzoeken bijna een jaar bij Singelzicht. Daryll wilde meedoen aan het onderzoek, omdat hij benieuwd was wat zij hebben bereikt in hun leven.

Naam: Avril

Leeftijd: 22

Functie: Onderzoeker & interviewer

Avril heeft samen met Brian vier interviews afgenomen met oud-bewoners van Singelzicht. Ze volgt de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening bij de Hogeschool Utrecht. Avril wilde dit onderzoek doen, omdat ze meer wilde leren over het leven van een (ex)zwerfjongere.

Naam: Miranda Franchimont

Functie: Opdrachtgever & projectbegeleider

Miranda heeft de kwaliteit van het onderzoeksproces in de gaten gehouden. Ze heeft (samen met Lennie) een interviewtraining gegeven en geholpen met het opstellen van de interviewvragen.

Naam: Arjan

Leeftijd: 24

Functie: Onderzoeker & data-analist

Arjan heeft de afgenomen interviews van Brian en Avril uitgewerkt en geanalyseerd. Hij volgt de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening bij de Hogeschool Utrecht. Arjan wilde dit onderzoek doen, omdat het hem een uitdaging leek om met jongeren van Singelzicht de samenwerking aan te gaan.

Naam: Suze

Leeftijd: 25

Functie: Onderzoeker & interviewer

Suze heeft samen met Daryll drie interviews afgenomen met oud-bewoners van Singelzicht. Ze volgt de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening bij de Hogeschool Utrecht. Suze wilde dit onderzoek doen, omdat ze het een uitdaging vond om samen te werken met een Singelzicht bewoner en benieuwd was hoe het opsporen van oud-bewoners zou verlopen.

Naam: Brian

Leeftijd: 19

Functie: Medeonderzoeker

Brian heeft samen met Avril vier interviews afgenomen met oud-bewoners van Singelzicht. Hij woont op het moment van het onderzoek negen maanden bij Singelzicht. Brian wilde meedoen aan het onderzoek, omdat hij wilde weten hoe het met Singelzicht bewoners gaat na hun verblijf.

Naam: Lisette

Leeftijd: 23

Functie: Onderzoeker & data-analist

Lisette heeft de afgenomen interviews van Daryll en Suze uitgewerkt en geanalyseerd. Ze volgt de opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening bij de Hogeschool Utrecht. Lisette wilde dit onderzoek doen, omdat ze de manier van samenwerken met zwerfjongeren interessant vond. Ook wilde ze meer kennis op doen over het verloop van het leven als zwerfjongeren tot het leven wat ze nu hebben.

Naam: Lennie Haarsma (niet op de foto)

Functie: Opdrachtgever & projectbegeleider

Lennie heeft een belangrijke rol gespeeld in het opstarten van dit onderzoek.

Ze heeft regelmatig contact gehad met Singelzicht en een training gegeven. Na de interviews hadden de onderzoekers contact met haar.

De interviews

Wij hebben zeven oud-bewoners van Singelzicht geïnterviewd. In dit hoofdstuk geven we een samenvatting van alle interviews.

Leeftijd: 27

Geslacht: Vrouw

Woonplaats: Utrecht

Soort huis: Eigen huis

Woonplekken na Singelzicht: In een eigen huis in Overvecht, nu in een ander huisje.

Ontwikkeling na Singelzicht:

Ze is tevreden met haar leven nu. Ze heeft naast het vrijwilligerswerk ook toekomstdromen als een opleiding te gaan volgen.

“Ik wil wel wat me bevredigd, arme mensen helpen. Wel iets waar mensen die het minder goed hebben iets aan hebben. Niet echt hulpverlening zoals iemand van ons helpen maar echt iemand helpen die in de put zit..”

Ze is gelukkig als ze haar familie ziet en wanneer ze merkt dat haar leven steeds beter wordt.

Cijfer van het leven nu: 8

Leeftijd: 25

Geslacht: Man

Woonplaats: Breda

Soort huis: Begeleid wonen in een woonvorm met anderen.

Woonplekken na Singelzicht: Eerst begeleid wonen in Helmond, daarna in Utrecht met vrienden samen gewoond, nu woont hij in Breda in een begeleide woonvorm op vrijwillige basis.

Ontwikkeling na Singelzicht:

Op dit moment voelt hij zich goed. Hij zit op een goede

“Ik zit hier goed. Ik heb mijn dagprogramma’s. Ik leef zoals ieder mens moet leven, in het dagelijks leven. Niet ‘s morgens op bed liggen en kijken wat de dag gaat brengen. Ik heb wel een ritme. Half 8 of 8 uur wakker worden en dan douchen en ontbijten.”

plek waar hij zelfstandig leert te zijn.

Om structuur in zijn leven aan te brengen gaat hij elke dag naar het dagcentrum. Hier doet hij onder andere klusjes bij de technische dienst. In de toekomst wil hij iets gaan doen met zijn opleiding als kok. Maar hij wil eerst zijn leven goed op de rit krijgen door structuur in zijn leven te krijgen, de stress te verwerken van de afgelopen jaren, schulden af te betalen en te leren om zijn administratie zelf te beheren. Zijn toekomstdroom is huisje, boompje, beestje.

Cijfer van het leven nu: 8+

Leeftijd: 22

Geslacht: Man

Woonplaats: Utrecht

Soort huis: SBWU, begeleid wonen bij het Blauwe Huis.

Woonplekken na Singelzicht:

Hij is met behulp van Singelzicht in het Blauwe Huis terecht gekomen.

Ontwikkeling na Singelzicht samengevat: Hij gaat vier dagen in de week naar een dagbesteding in Utrecht. Hij werkt één dag in de tuin bij het Blauwe Huis. Hij kan goed met zijn handen werken, en vindt het leuk om praktisch bezig te zijn. Door het geld wat hij door werken verdient en deels van zijn uitkering kan hij leuke dingen kopen zoals een Playstation en andere

“Na 5 jaar van dit soort instanties en dit soort zooi wil ik een keer op mijzelf wonen” en wil hij een opleiding doen zodat hij verder kan werken in de metaal sector. “Ik ben na 21 jaar er eindelijk uit wat ik wil met mijn leven. Ik denk dat het toch wel bij lassen blijft.”

elektrische apparatuur.

Hij voelt zich er vrij op de plek waar hij nu woont. Vrienden komen vaak in het weekend langs. Hij heeft zijn leven gebeterd, vooral omdat hij niet meer aan de

drugs zit en daar is hij ook trots op. Zijn doel voor nu in zijn leven is om een normaal ritme op te bouwen.

“Gewoon elke dag een beetje ongeveer hetzelfde doen, zodat ik in een ritme kom te zitten, want daar heb ik een hele tijd niet ingezet. Een fout ritme.”

Als er een vraag wordt gesteld of hij gelovig is geeft hij als antwoord: *“Ik ben ongelofelijk. Als ik een geloof zou moeten kiezen, zou ik het meest van boeddhisme weg. Het is niet dat ze iets aanbidden waar geen bewijs voor is. Ik heb daar ook een leuke theorie over. Elke boom/diersoort is een mens voor in de plaats gekomen. Zo zie ik het. Doodgaan zijn we allemaal bang voor.”*

Cijfer van het leven nu: 6,7

Leeftijd: 23

Geslacht: Man

Woonplaats: Utrecht

Soort huis: bij zijn ouders

Woonplekken na Singelzicht

eerst zelfstandig in een eigen huis en nu bij zijn ouders.

Ontwikkeling na Singelzicht

Op het moment heeft hij geen dagbesteding of werk. Hij vindt het leuk om te chillen en te voetballen. Over zijn droombaan zegt hij: *“Mijn droombaan is om profvoetballer te worden omdat je dan lekker veel verdient en ik ben dan bezig met mijn hobby.”*

Singelzicht heeft samen met hem geprobeerd om werk te zoeken, maar hij vertelt dat werken niks voor hem is. Hij voelt zich nu goed bij hoe zijn leven is. Hij vindt het belangrijk dat je gezond en gelukkig bent in het leven. Singelzicht heeft een belangrijke rol gespeeld in het contact met zijn ouders wat beter is geworden. Hij had in zijn tijd bij Singelzicht wel meer ondersteuning willen krijgen in het zelf omgaan met geld.

“Ik ben gewoon trots op mezelf op hoe ik nu leef en hoe het nu gaat. Dat ik mezelf kan onderhouden.”

Cijfer van het leven nu: 9,5

Leeftijd: 23

Geslacht: Man

Woonplaats: Utrecht

Soort huis: eigen huis

Woonplekken na Singelzicht: Heeft hiervoor 1,5 jaar een BOL- woning gehad. Heeft nu een eigen huis.

“Een BOL- woning bevalt, kijk je word in een huis gezet met iemand waar je het wel mee kan vinden of niet mee kan vinden, en meestal wel. En eenmaal als je samenwoont heb je ergernissen aan elkaar maar verder buiten dat om moet je er zelf gewoon het beste van maken. In jezelf denken, je gaat voor iets, en als je je BOL voldaan hebt krijg je je urgentie. En dan heb je iets voor jezelf, je moet die tijd in jezelf investeren om goed je best te doen.”

Ontwikkeling na Singelzicht

Nu hij zijn eigen plekje heeft kan hij in zijn vrije tijd weer muziek gaan maken, gaan sporten en gaan kijken naar de volgende doelen in zijn leven. Zijn ouders accepteren hoe hij nu leeft en zien dat hij gelukkig is. Zijn ouders hebben hem meegegeven dat respect en liefde belangrijk zijn in het leven. In de toekomst wil hij het liefst zijn eigen bedrijf om te sparen en zijn schulden af te lossen. Daarnaast vindt hij het belangrijk om te genieten van het leven. Over de tijd bij Singelzicht vertelt hij dat je eigen verantwoordelijkheid nemen belangrijk is. Hij vindt het leuk om af en toe terug te komen om te laten zien hoe het gaat.

Cijfer van het leven nu: 9

Leeftijd: 24

Geslacht: Man

Woonplaats: Utrecht

Soort huis: woont samen in een eigen huis

Woonplekken na Singelzicht: eerst het Blauwe Huis, daarna een eigen huis

Ontwikkeling na Singelzicht samengevat: Na Singelzicht heeft deze oud-bewoners bij het Blauwe Huis verbleven. Hij geeft aan dat hij hier niet graag woonde. Veel mensen hadden te maken met alcohol- of drugsproblemen. Hij heeft een ritme in zijn leven omdat hij momenteel vier dagen in de week werkt als vrijwilliger. Verder is hij tevreden over de contacten die hij heeft met zijn familie en ouders. Hij heeft de mensen in zijn leven die hij nodig heeft. In zijn tijd bij Singelzicht heeft zijn mentor hem geholpen met de relatie met zijn moeder. Ze hebben gesprekken gehad en zijn mentor spoorde hem aan om het contact weer op te bouwen. De oud-bewoner is bezig om zijn schulden af te lossen en hier krijgt hij hulp bij door Bijstandsgeld beheer. In het leven vindt hij vriendschap belangrijk. Hij heeft een beste vriend die hij al vanaf kleins af aan kent en daar ook alles mee kan delen. Hij voelt zich gelukkig als zijn vriendin 's avonds op de bank tegen hem aan kruipt. Zo ziet hij de toekomst: *“Shining. Ja man, ik zie wel een goede toekomst. Het is nu allemaal even klote. Als het zo meteen allemaal achter de rug is en ik verdien mijn eigen geld, gaat de toekomst er wel goed uit zien. Kinderen in ieder geval. Auto onder mijn kont haha. Gewoon weer het echte leven. Huisje, boompje, beestje.”*

Cijfer van het leven nu: 7

Leeftijd: 24

Geslacht: Vrouw

Woonplaats: de Meern

Soort huis: Heeft een eigen huis

Woonplekken na Singelzicht: - heeft kort in een BOL-woning gewoond, - in een kliniek in Zeist, - Singelzicht, - BOL- woning in Lunetten, - op dit moment in haar eigen huis.

Ontwikkeling na Singelzicht samengevat: Ze heeft dit huisje twee jaar geleden gekregen via urgentie van Singelzicht. *“Ik ben ook uit Utrecht weg om alles een beetje achter me te laten.”* Ze is blij dat Singelzicht haar zo geholpen heeft: *“Ik denk dat, als Singelzicht er niet was geweest, dat ik een heel ander pad was ingegaan. Meestal met andere instanties, als je je niet gedraagt.. Als iemand zich niet gedraagt, zit er wel iets achter. Je wilt wel veranderen maar dat gaat niet zomaar 1-2-3. En zij blijven gewoon achter je staan, of je moet echt niet willen.. dan is het misschien een ander verhaal.”*

De keuze voor vriendschappen is een belangrijk moment geweest in haar leven. *“Daarom ben ik ook hierheen verhuisd. Ik wil niet zomaar iemand over de vloer hebben, ik ken echt heel veel mensen in Utrecht., ook heel veel slechte mensen. Zij kunnen je ook verleiden tot slechte dingen. Dus ik vindt de invloed van mensen, vrienden om je heen, echt heel belangrijk.”*

Op dit moment heeft ze werk als secretaresse, maar in de toekomst wil ze weer een opleiding volgen. *Voor secretaresse of financieel medewerker. Dat is een avondopleiding. En via het traject van de uitkering, via de re-integratie. Dat is wel een hele goede kans.”*

Ze is blij met dat ze nu rust heeft en geen problemen van anderen. Ze kan zich op haar zelf, haar leven en haar toekomst volledig richten. Ze wil genieten van het leven. Ze is trots op zichzelf, dat ze zo is veranderd.

Ze is nu bezig met het af betalen van haar schulden, hier heeft ze hulp bij van Stadsgeldbeheer. Ze is via Singelzicht bij stadsgeldbeheer gekomen.

Ze is tevreden over haar tijd bij Singelzicht. Ze vertelt hierover in het onderstaande citaat.

Cijfer van het leven nu: 8,5

“Gewoon het idee dat er iemand achter je staat. Wat ik al zeg dat ik geen familie heb dat maakte mij helemaal van god los. En als je het gevoel hebt dat iemand achter je staat dan uh iemand waar je op kan terug vallen.”

Positieve en negatieve punten over Singelzicht

Positief over Singelzicht
Sfeer
Mentor/ begeleiders
Steun. Je kunt terug vallen
Dagritme opbouwen
Regelmaat
Eigen verantwoordelijkheid
Het maken van vrienden

Negatief over Singelzicht
Meer perspectief bieden; hoe ziet een goed leven eruit.
Aandacht voor de cliënt hebben, doelgerichte, individuele aandacht.
Omgang met jongeren kan beter d.m.v. <ul style="list-style-type: none">
• Met gevoel naar de jongeren praten en dit ook te uiten.
• Oprecht zijn en dat je niet tegen iedereen hetzelfde zegt.
• Belangrijk om veel te praten en echt te luisteren.
Doorstroming moet beter geregeld worden
Singelzicht moet het geld niet beheren, door iemand buiten Singelzicht.
Meer overleggen met de jongeren, laat bijvoorbeeld jongeren mee koken.
Het niet kunnen lunchen op Singelzicht.

Evaluatie

We weten hoe het nu gaat met een aantal oud-bewoners van Singelzicht. Ook weten we welke keuzes zij gemaakt hebben en wat voor gevolgen dit had. Hoe kijken de medeonderzoekers, Brian en Daryll, terug op deze interviews?

Leermomenten

De interviews hebben indruk gemaakt op de medeonderzoekers. Wat hen vooral duidelijk werd, is dat je zelf actie moet ondernemen, wil er een ontwikkeling ontstaan. Daryll zegt: *“Ik vertrouwde te veel op een ander, maar ik ben er nu achter dat ik het toch allemaal zelf moet doen. Ik moet mijn eigen doel nog serieuzer nemen en mij hier in vast bijten. En meer achter mijn eigen keuzes staan en blijven staan”*.

Brain zegt hierover het volgende: *“Ik maak nu betere keuzes in mijn leven en denk er beter over na.”*

Tijdens de onderzoeksperiode zijn er ook dingen die de medeonderzoekers geleerd hebben van het samenwerken met de onderzoekers. Daryll zegt: *“Dat wat ik geleerd heb van Suze is doorzetten, soms kan het anders lopen. Maar ik weet nu dat ik dan gewoon door moet zetten. Dit heeft Suze mij inlaten zien en daardoor ben ik serieuzer geworden in bepaalde zaken.”*

Brain zegt: *“Gewoon goed samenwerken, dat ik bij de interviews op een gegeven moment meer ging praten. En het meer overnam dus dat heb ik er van geleerd. De interview technieken zeg maar.”* Na meerdere

interviews als koppel te hebben uitgevoerd, wen je aan elkaar en kun je op elkaar inspelen. Zo lopen de interviews steeds soepeler en komt er bruikbare informatie uit het interview.

Contact met onderzoekers

Het contact tussen de medeonderzoekers en de onderzoekers was meteen goed. Brian zegt: “We zijn gewoon gelijkwaardig aan elkaar net zoals normale mensen.” Daryll zegt hierover: “Ze waren lief en we steunde elkaar.” Het contact was erg prettig en beide partijen voelde zich veilig bij elkaar. Er zijn geen nare of vervelende momenten voorgekomen waarin iemand zich niet op zijn of haar gemak voelde. De combinatie tussen de medeonderzoeker en onderzoeker moet dan ook goed zijn. Daryll zegt: “We hadden vanaf het begin al een goede klik met elkaar.” De medeonderzoekers vonden het prettig dat er een iets meer volwassen persoon bij de interviews aanwezig was, daarmee bedoelen ze de onderzoekers. De onderzoekers vonden het belangrijk dat er een medeonderzoeker bij de interviews aanwezig was. Dit vonden ze belangrijk, omdat de medeonderzoeker in dezelfde positie zit als de positie waarin de oud-bewoner ooit heeft gezeten. Hierdoor kan hij zich beter inleven in de situatie. Op de vraag wat Brian het belangrijkste vond in de samenwerking antwoordde hij: “Gewoon gelijk zijn heel simpel”. Daryll vertelde dat wederzijds respect het belangrijkste is voor een goede samenwerking. Dit was volgens hem aanwezig.

Leuke momenten

Wat waren de leukste momenten die de medeonderzoekers met de onderzoekers hebben beleefd? Deze momenten waren meestal het kletsen na afloop van het interview of onderweg naar het interview toe, vertelde Brian. Daryll zegt: “Nadat de oud-bewoner niet kwam op dagen tijdens het interview hebben Suze en ik een ijsje gegeten in de regen. Hier hebben we leuk gekletst. Ondanks dat hij er niet was hebben we het toch leuk afgesloten”.

Motivatie

De medeonderzoekers hebben meegedaan aan het onderzoek om twee redenen. Ten eerste omdat het geld aantrekkelijk voor ze is. Daarnaast omdat ze meer te weten wilde komen over de oud-bewoners van Singelzicht en wat ze van hun leven hebben gemaakt. De medeonderzoekers raden andere jongeren van Singelzicht ook aan om mee te doen aan zoiets als dit onderzoek. Daryll zegt hierover: “Het is zeker leerzaam om mee te doen en je verdient er ook een centje mee. Het is dubbel handig want je steekt er iets van op en je helpt er ook een ander mee.” De medeonderzoekers benoemen dat ze iets hebben geleerd over hun toekomst en over zichzelf. Ze onthouden de positieve kanten, maar ook de negatieve kanten, die ze tijdens de interviews gehoord en gezien hebben. Brian zegt hierover: “Door over de problemen van de oud-bewoners te horen, denk ik nu meer na hoe ik mijn eigen problemen kan voorkomen hierdoor kan ik makkelijker verder gaan en betere keuzes maken in het

leven.” Door de problemen van de oud-bewoners onder ogen te hebben gezien maken de medeonderzoekers nu minder snel slechte keuzes dit is goed voor in hun toekomst. Voor de medeonderzoekers is het een leerzame en positieve ervaring geweest om samen met de onderzoekers te werken. Als ze weer worden gevraagd zouden ze zeker weer meedoen.